

KRITISKE ANALYSER

EU: GÆLDSKRISE, EURO OG

”EUROPAGT”:

**Velfærds - og beskæftigelsespolitik
underordnes hensyn til statsoverskud,
erhvervenes profitabilitet og stærk
euro.**

2. rev. udgave marts. 2011

Økonom, Cand. Scient. Adm. Henrik Herløv Lund

ISBN: 978-87-992 273-1-0

Småskrift nr. 20, Forlaget Alternativ

Copyright: Henrik Herløv Lund.

Analysen kan kopieres mod udtrykkelig kildeangivelse.

Udgives som e – publikation.

2. rev. Udgave. Marts 2011.

Denne udgave er revideret efter den endelige vedtagelse af europagten på EU – topmøde 14. -15. marts. 1. udgave primo marts 2011 med titlen: ”EU: Gældskrise, euro og konkurrenceevnepagt: Skal indgreb i sociale ydelser, velfærd og lønninger redde euroen?”

ISBN: 978-87-992 273-1-0

Analysen er udgivet i serien: Småskrifter fra Forlaget Alternativ som Småskrift nr. 20

Tak til min hustru, Annelise og mine børn, Mathias og Astrid, for opbakning til og tålmodighed under skriveprocessen.

Bogen udgives som e-publikation, der kan downloades gratis fra forfatterens hjemmeside.

Den udgives af forlaget ”Alternativ”.

v/ Henrik Lund,

Engelstedsgade 54

2100 Kbh. Ø

Tlf.: 60 95 38 95.

Mail: herloevlund@mail.dk

www.henrikherloevlund.dk

Indholdsfortegnelse:

<i>RESUME:</i>	5
<i>Euroen og Danmark.</i>	5
<i>Gældskrisen.</i>	7
<i>Redningspakker.</i>	8
<i>Europagt.</i>	10
INDLEDNING.	13
KAPITEL 1: EUROEN OG DANMARK.....	14
1.1. Euroen.	15
1.2. Eurosamarbejdet – fordele og ulemper.....	16
1.3. Danmark og euroen.	19
KAPITEL 2: DEN ”SYDEUROPEISKE” GÆLDSKRISE.....	23
2.1. Ubalancer i EU’s økonomiske udvikling.....	24
2.2. Gældskrisen i GIISP - LANDENE.....	27
2.3. Bankerne og gældskrisen.....	31
KAPITEL 3: REDNINGSPAKKER, BESPARELSER OG KONKURRENCEVNEPAGT.....	35
3.1. Mulige udveje for de gældsramte lande.....	36
3.2. EU’s ”redningspakker”.....	38
3.3. ”Europagten”.	40
3.4. Danmark og konkurrenceevnepagten.	45
SAMMENFATNING OG KONKLUSION.	48
Euroen og Danmark.....	49
Gældskrisen.	50
Redningspakker og besparelser.	52

Europagt 54

RESUME:

Euroen og Danmark.

- *Det må anerkendes, at Den Økonomisk- Monetære Union og euroen har indebåret økonomiske fordele, idet det har givet større prissammenlignelighed, øget konkurrence og større økonomisk dynamik. Men euroen er desværre også født med væsentlig problemer.*
- *Således havde 7 af de 11 oprindeligt deltagende lande en offentlig gæld på mere end 60 pct. af BNP. Og Grækenland blev godkendt, selvom det ikke opfyldte et eneste af konvergenskravene. Allerede fra starten var euroen således født med store indbyggede problemer.*
- *Hertil kommer nok så væsentligt at for at en monetær union skal kunne lykkes skal landene ikke blot have tæt økonomisk samarbejde, men også ensartede efterspørgsels- og produktionsstrukturer samt ensartede prioriteringer i den økonomiske politik.*
- *Hvis disse betingelser ikke er opfyldt, vil der være risiko for, at der opstår interne spændinger og modsætninger i den monetære union, fordi landene rammes meget forskelligt af den internationale økonomiske udvikling. En fælles valuta indebærer således behov for en højere grad af økonomisk politisk koordinering og samordning mellem medlemslandene. Og afgørende er her med hvilket formål og hvorigennem – med hvilke redskaber - en sådan økonomisk koordinering skal ske?*
- *Den økonomiske politik, herunder pengepolitikken, kan nemlig have forskellige mål: Ud fra et monetaristisk og sædvanligvis borgerligt synspunkt vil bekæmpelse af inflation have højeste prioritet, mens et keynesiansk og mere socialdemokratisk synspunkt vil prioritere beskæftigelse (jf. boks sidst i dette kapitel om keynesiansme og monetaristisme). Og også hvad angår redskaber er der et afgørende valg: Skal man øge parlamenternes og regeringernes frihed, altså politikken og demokratiets magtmidler eller skal markedet styrkes som økonomisk styringsmedium, dvs. selskabers og arbejdsgivernes magt?*
- *Men i forbindelse med ØMU ´en blev valgene i høj grad truffet ud fra en markedsøkonomisk og nyliberalistisk, monetaristisk tænkning. Dette ses for det første i målsætningerne og i valget af økonomisk politiske redskaber For eurosystemet er hovedredskabet på linje med monetarismen at finde i pengepolitikken og hoved målsætningen at fastholde prisstabilitet dvs. topprioritet til inflationsbekæmpelse. Hovedrollen i opfyldelsen heraf har Den Europæiske Centralbank.*

- *Derimod veg man tilbage for en tilsvarende oprustning og koordinering af den økonomiske POLITIK og finanspolitikken jf. det monetaristiske og neoliberalistiske holdning om, at staten så meget som muligt skal blande sig uden om markedsøkonomien (Se herom boks i slutningen af dette kapitel). For at bidrage til at harmonisere Eurolandenes økonomiske udvikling vedtog EU 's ministerråd i 1997 ganske vist den såkaldte stabilitets – og vækstpagt, som bl.a. skulle tilnærme de enkelte landes finanspolitik til hinanden.*
- *Men Vækst og Stabilitetspagten blev ligesom pengepolitikken primært underlagt monetaristiske målsætninger, i dette tilfælde om at offentligt underskud er skadeligt for markedsøkonomien. (Se herom boks i slutningen af dette kapitel). Pagten indebar derfor en forpligtelse for EU landene til at på mellemlangt at tilstræbe en offentlig budgetstilling tæt på balance eller med overskud.*
- *På trods af det åbenlyse behov for også en finanspolitisk koordinering blev en sådan imidlertid ikke udviklet koordinering blev en sådan ikke udviklet over de spæde tilløb i Vækst - og Stabilitetspagten og den havde som anført oven i købet et rent monetaristisk formål. Og på trods af de deltagende landes forskellighed og økonomiske problemer hos en række af dem blev der ikke udviklet økonomisk politiske redskaber til at skabe vækst og udligne forskellene.*
- *For Danmarks vedkommende blev det ved en folkeafstemning besluttet ikke at tilslutte sig euroen. Desværre valgte folketingsflertal og regering at sætte sig mellem to stole, idet man på trods af Danmarks manglende tilslutning til og indflydelse på euroen besluttede at den danske krone skulle følge euroen og indgik en aftale med ECB herom. Hermed har Danmark for det første fraskrevet sig retten til selv at ændre på sin valutakurs gennem devaluering. Og for det andet betyder det også, at Danmark i høj grad har fraskrevet sig muligheden af at føre en selvstændig rentepolitik.*
- *Afskrivningen af at føre en selvstændig valutapolitik har betydet, at den danske kroners kurs i mindre grad afspejler den danske økonomis udvikling og dansk konkurrenceevne, men i højere grad kommer til at følge euroen og dermed afspejler euroens udvikling overfor de andre store internationale valutaer: Dollars og Yen. Dette har frem til finanskrisen indebåret en styrkelse af den danske krone i kølvandet på euroen overfor dollaren, hvilket først og fremmest skyldes svækkelse af dollaren på grund af USA 's store gæld og underskud.*
- *Den med euroen stigende kronkurs har været en ulempe for dansk erhvervsliv og dansk økonomi. Fra 2000 og til 2010 er den såkaldte lønkonkurrenceevne overfor udlandet forringet med 15 pct., hvilket langtfra skyldes en stigende kronkurs, hvorved danske eksportvarer i udlandet fordyres. Konsekvensen af den danske fastkurspolitik overfor Euroen har således været en betydelig forringelse af dansk konkurrenceevne overfor udlandet og dermed af dansk eksport og beskæftigelse.*

Gældskrisen.

- Som fremgået blev den monetære union født med ganske store økonomiske forskelligheder imellem de deltagende lande og ikke uvæsentlige økonomiske problemer hos især de sydeuropæiske deltagere, herunder Grækenland.
- Denne tikkende bombe under valutaunionen blev imidlertid ikke søgt imødegået en aktiv økonomisk politik for vækst hos de svagere "europartnere" og økonomisk udligning imellem eurolandene. I stedet fik inflations og underskudsbekæmpelse formentlig topprioritet på linje med anbefalingerne fra monetarismen.
- Disse allerede værende økonomiske forskelligheder og spændinger i EU's euroområdet er blevet skærpet hen imod og navnlig efter den globale økonomiske krise (finanskrisen). For det første fordi en økonomisk krise automatisk fører til øget arbejdsløshed og dermed stigende offentligt underskud, fordi skatteindtægterne falder og de offentlige udgifter til arbejdsløshedsunderstøttelse stiger. For det andet er – jf. længere fremme – de offentlige budgetter i en række af disse lande blevet belastet af statslig støtte til og garantier for bankernes gæld (= overtagelse heraf).
- EU er dermed i stigende grad blevet delt op i to blokke. På den ene side har vi fortrinsvis Nord – og Centraleuropæiske "overskudslande", der udgøres af navnlig Tyskland samt Østrig, Holland og Belgien med overskud på betalingsbalancen. Men nord og Centraleuropas overskud genspejles på den anden side i de Sydeuropæiske "underskudslande", herunder navnlig Grækenland, Irland, Spanien, Portugal samt Italien (de såkaldte GIISP-lande), der modsat har udviklet stigende underskud. Og disse ubalancer har været voksende siden årtusindskiftet, jf. nedenstående figur.
- Selve etableringen af ØMU bidrog hertil. Herefter strømme nemlig kapital til GIISP – landene og kastede sig over navnlig en række mere eller mindre spekulationsprægede investeringer i bank – og ejendomssektoren. Hertil kom, at kapitaltilstrømningen havde samfundsøkonomiske bivirkninger, idet det øgede udbud af kapital i alle landene pressede renten ned, hvilket igen gav næring til lånebaserede forbrugs – og navnlig boligbobler, som igen skabte inflation og dermed øgede underskuddene på betalingsbalancerne.
- Der er en udbredt forestilling om, at gældskrisen i Sydeuropa er selvforskyldt og skyldes finanspolitisk uansvarlighed. At også egne politiske fejl spiller ind i den sydeuropæiske gældskrise skal ikke afvises, men det er stærkt utilstrækkeligt som forklaring. Mest er der om det i tilfældet Grækenland, hvor gældsudviklingen også er blevet fremmet af ineffektivt skattevæsen og hvor man myndighederne har forsøgt at skjule underskuddene i stedet for at rette op på dem.
- MEN: Udover den globale økonomiske krise er den nuværende gældskrise i Sydeuropa OGSÅ et spejlbillede på, at Tyskland i stigende grad har udkonkurreret en række andre

lande i eurosamarbejde. I kraft af økonomisk styrke har Tyskland kunnet opbygge et kraftigt eksport - og betalingsbalanceoverskud. Men hvor der er nogen, som har overskud, må der også være nogen til at bære underskuddet. Det er i stigende grad som nævnt blevet GIISP – landene. Her har EU svigtet ved ikke gennem en aktiv økonomisk politik at skabe vækst i GIISP – landene og ved ikke at arbejde for en økonomisk udligning herimellem, hvorigennem de mere problempregede lande kunne tilnærme sig de økonomisk mere stærke.

- *I stedet har man ladet spændingerne vokse sig større og stærkere. Euroområdet – og dermed EU – er hermed i stigende grad været ved at brække i to. EU er delt i et Nord - og Centraleuropa, som godt nok også er ramt af underskud og vækstfald, men dog langt fra i samme udstrækning som Sydeuropa og hvor navnlig Tyskland klarer sig glimrende. Mens modsat Sydeuropa + Irland af den globale økonomiske krise er blevet ramt hårdt med vækstfald og arbejdsløshed – og underskudstigning. Hvilket igen slår tilbage i form af manglende muligheder for at føre en ekspansiv økonomisk politik, der kan skabe ny vækst og beskæftigelse. Sydeuropa + Irland er således fanget i en gælds - og vækstfælde.*
- *Det må anerkendes, at det øvrige EU er de gældsramte lande kommet til hjælp. Den europæiske Centralbank ECB sprang nu ind som redningsmand for bankerne ved at skyde penge heri og har endvidere overtager statsobligationer fra de gældsramte lande. Samtidig har EU – og herunder navnlig Tyskland – stillet en redningsfond til rådighed. Den er umiddelbart rettet til de gældsramte stater.*
- *Det må i sig selv anerkendes som positivt, at det øvrige EU kommer de gældsramte EU lande økonomisk til hjælp. Mindre godt har det imidlertid været, at hjælpen ikke har haft præg af hjælp til igen at komme økonomisk på fode gennem øget økonomisk vækst og beskæftigelse. Desværre har hjælpen gennem krav om reduktion af offentlige udgifter tværtimod i høj grad været indrettet på at sikre tilbagebetaling til de store europæiske banker, som har stået for en stor del af finansieringen af den sydeuropæiske gæld, herunder ikke mindst finansiering af bank og ejendomsspekulation.*
- *Dette skal ses i relation til, at de tyske, franske og engelske banker har i høj grad været med til at opbygge det gældsproblem, som i de seneste år har ramt Sydeuropa.*
- *Og en del af forklaringen på gældskrisen ligger som anført også i selve Den Monetære Union og Euroen. For med tilslutningen hertil har de krise og gældsramte lande været afskåret for at kompensere deres svækkede konkurrenceevne gennem en nedskrivning (devaluering) af deres valutakurser, som kunne have genoprettet konkurrenceevne og betalingsbalancer.*

Redningspakker.

- *Som fremgået er der to veje ud af gældskrisen.*

- *Den ene mulighed er den besparelsesstrategi, som et flertal af (borgerlige) regeringer i Europa anlægger og et flertal af økonomer hylder. Den er centreret omkring at skære på de offentlige udgifter samt på lønningerne. På kort sigt vil disse besparelser imidlertid reducere væksten og forøge arbejdsløsheden. På længere sigt handler det indenfor denne strategi derfor om igen at gøre investeringer profitable, hvorfor lønudviklingen skal holdes i ave og lønningerne om muligt skæres ned. Denne strategi knytter sig til en markedsøkonomisk, monetaristisk økonomisk teoretisk tilgang, der ser budgetunderskud som skadelig for økonomien og hvor finansiel balance anses for vigtigere end arbejdsløshedsbekæmpelse.*
- *Den anden mulighed er en vækststrategi. Her tages udgangspunkt i økonomisk vækst er det bedste middel til at bekæmpe underskud, for med vækst stiger velstanden til at betale tilbage af og samtidig reduceres gældens andel af nationalproduktet. Men da den private sektor hidtil har været hårdt ramt af finanskrisen, må offentlige investeringer og offentligt forbrug bruges som løftestand for at sætte gang i hjulene i den private sektor. Hertil vil der ganske kræves startmidler, men sidenhed vil øget beskæftigelse kaste flere skatteindtægter af sig samt reducere de offentlige udgifter. En sådan strategi er efter finanskrisen blevet fulgt af USA.*
- *Denne strategi knytter sig til makroøkonomisk, keynesiansk økonomisk teoretisk tilgang, hvor der lægges vægt på at bekæmpe arbejdsløshed og det om nødvendigt anses som legitimt at køre med statsligt underskud i en periode for herigennem at øge efterspørgsel og beskæftigelse*
- *I forbindelse med disse strategier kan en aktiv valuta – og rentepolitik indgå. Det har uden tvivl øget de gældsramte Sydeuropæiske landes problemer, at de gennem den monetære union har været bundet op på den fælles valuta. For med stigende eurokurs er de gældsramte landes i forvejen kriseramte erhvervslivs eksport blevet yderligere fordyret og betalingsbalancerne dermed yderligere svækket. Modsat kunne de gældsramte lande gennem en devaluering dvs. nedskrivning af gældsplagede og underskudsramte landes valutaer opnå lavere priser og øget afsætning på deres eksport og dermed forbedring af betalingsbalancen, som også muliggør større tilbagebetaling på udlandsgæld. Samtidig vil beskæftigelse og skatteindtægter stige og statsunderskuddet falde.*
- *Devaluering kan således være et hjælpemiddel om end ikke eneste middel i en vækststrategi. Som anført kræver strategien øgede investeringer og beskæftigelse. I den forbindelse kan det også være et hjælpemiddel at føre en aktiv rentepolitik dvs. at de gældsramte lande nedsætter rente, så den ligger under den europæiske rente for således at billiggøre private investeringer.*
- *Men en selvstændig valuta – og rentepolitik forhindres af den monetære union, hvor de gældsplagede lande jo er bundet op på den fælles euro. De gældsramte lande kan derfor kun tage instrumenter i brug, hvis de udtræder af euroen. I så tilfælde vil de naturligvis miste*

adgangen til støtte og lån fra de øvrige EU lande, men på den anden side vinde et større økonomisk politisk råderum.

- *EU HAR indset nødvendigheden af at yde økonomisk hjælp til de nødstedte lande, hvis disse ikke skulle blive tvunget til enten at forlade eurosamarbejde eller ende med en statsbankerot med ødelæggende konsekvenser for også bankerne og dermed for deres hjemlandes økonomi samt for euroen som helhed. Man har etableret et økonomisk kriseberedskab på 750 mia. euro og herunder en såkaldt "Stabilitetsfond" EFSF (Europæiske Finansielle Stabilitets Facilitet), der råder over 440 mia. euro= omkring 3 billioner kr. Reelt har det dog vist sig, at det heraf kun er 250 mia. euro, som er til rådighed, hvis lånfaciliteten som sådan skal have højeste kredit rating (AAA).*
- *Det er godt, at de gældsramte lande får hjælp. Mindre godt har det været, at denne hjælp for det første har været baseret på en markedsøkonomisk, monetarisk økonomisk tilgang, hvor statsunderskud især gennem flere anses for skadeligt. EU 's tilgang til gældskrisen i Sydeuropa er da også været præget af skrappe krav til reduktion af netop offentlige udgifter og derigennem offentligt underskud i de gældsramte lande. Og mindre godt har det været, at hjælpen i stedet for at fremme vækst og beskæftigelse i de gældsramte lande i nok så høj grad har sigtet på at sikre tilbagebetaling til de europæiske storbanker.*
- *Politikken overfor de gældsramte lande har således ikke været særligt konstruktiv, idet den ikke bidrager til vækst og beskæftigelse og til at de kan komme ud af gældsældten. De hårde besparelseskra v i forbindelse med hjælpen vil ikke alene medføre, at befolkningernes velstand og velfærd må betale prisen for bank og ejendomsspekulationen, men risikerer at uddybe de gældsramte landes økonomiske krise yderligere, således at de skruer sig ned i en negativ spiral.*

Europagt.

- *Den nu foreslåede "konkurrenceevnepagt" vil næppe ændre herpå. Merkels og Sarkozy s oprindelig forslag må betegnes som et forsøg fra EU 's højrefløj og de store banker på at udnytte krisen til at institutionalisere en monetaristisk og neoliberalistisk økonomisk politik endnu mere i EU. Det må anerkendes, at det oprindelige tysk - franske forslag efterfølgende er blevet modificeret, hvilket må tilskrives den klare og indædte modstand mod forslaget fra fagbevægelsen i EU, fra de europæiske arbejderpartier og fra venstre fløjen i EU - parlamentet.*
- *Hvor der i det oprindelige forslag var tale om at " en gældsbremse" skulle indføres i forfatningen, overlades det nu til landene selv at afgøre, om det f. eks i stedet skal ske fx. i en særlig "lov". Det vil også være ".de enkelte lande selv, der har ansvaret for at vælge de økonomisk-politiske initiativer, der efter landets opfattelse vil være effektive for at nå disse*

mål". Endvidere er nu også beskæftigelseshensyn med blandt målene. Endelig har der i forbindelse med det oprindelige forslag været talt om "sanktioner" (fx bøder) til lande, som overtrådte pagten. Dette synes nu pillet Europagtens fire overordnede målsætninger er: bedre konkurrenceevne, øget beskæftigelse, sunde offentlige finanser og at genskabe finansiell stabilitet

- *Hovedelementer i pagten er:*
  - Landene kan selv vælge konkrete tiltag, som kan forbedre konkurrenceevne og øge beskæftigelsen, ud fra deres specifikke udfordringer og nationale traditioner
  - Europagten indeholder dog et større katalog, som landene skal overveje. Forslagene omfatter bl.a.: Gennemgang af lønftaler i den offentlige sektor, arbejdsmarkedsreformer, skattereformer, højere pensionsalder, afskaffelse af efterlønsordninger, bedre uddannelsessystemet, bedre vilkår for små og mellemstore virksomheder
  - Hvert år skal deltagerlandenes stats og regeringschefer påtage sig "konkrete nationale forpligtelser", som skal opnås inden for 12 måneder
  - Landene forpligter sig derudover til at overføre EU's budgetregler, der sætter grænser for statsunderskud og gæld, til national lovgivning
  - Der vil blive holdt årlige topmøder om europagten. EU kommissionen vil overvåge om deltagerlandene følger op på deres løfter og bidrager med oplysninger om deres økonomiske holdbarhed og konkurrenceevne
  - Der er ikke direkte sanktionsmuligheder overfor lande, der ikke overholder sine forpligtelser i henhold til pagten, men pagtens "forpligtelser (...) blive afspejlet i de nationale reformprogrammer og stabilitetsprogrammer, der indgives hvert år, og som vil blive vurderet af Kommissionen, Rådet og Eurogruppen".
  - Eurolande er bundet til at være en del af pagten. Ikke - eurolande forventes at meddele på EU - topmødet 24-25. marts om de ønsker at deltage?

- *Men uanset opblødning omkring beskæftigelse ligger i pagtens bestemmelser om grænser for statsunderskud og gæld stadig en overvejende monetarisk/neoliberalistisk tilgang til økonomisk politik med prioritering af statsfinanser og erhvervenes profitabilitet og en institutionalisering i hele euroområdet af den besparellesstrategi, som hidtil land for land er blevet stillet som betingelser i forbindelse med de enkelte redningspakker.*

- *Europagten indeholder nemlig nogle af de samme punkter, som det fransk-tyske forslag, selvom:*
  - Sikring af, at lønoverenskomster i den offentlige sektor understøtter bestræbelserne vedrørende konkurrenceevnen i den private sektor (under hensyntagen til den vigtige signaleffekt af lønningerne i den offentlige sektor)". Det vil sige lavere løn til de offentligt ansatte!

- *"En omkostningsudvikling, der er i overensstemmelse med produktiviteten". Det vil sige, at lønmodtagerne skal bære krisens omkostninger!*
  - *"Yderligere åbning af beskyttede sektorer". Det vil sige flere privatiseringer!*
  - *Tilpasse den faktiske pensionsalder til den forventede levetid". Det vil sige forhøjet pensionsalder!*
  - *"Begrænsning af førtidspensionsordninger". Det vil sige afskaffelse af efterlønsordninger!*
- *Og uanset opblødning om metoder er der næppe tvivl om, at den nye pagt´s mål vil være forpligtende for de enkelte lande på samme måde konvergenskravene, der jo som vi kan se i Danmark har fået ganske vidtrækkende konsekvenser uanset at også de til Vækst og Stabilitetspagten knyttede sanktioner er ganske svage eller nærmest fraværende.*
  - *Og at det enkelte land selv vælger metoden, vil næppe være ensbetydende med, at man kan gøre hvad man vil i stik modsætning til pagtens retning. Ligesom den nærmere udmøntning af pagten ganske givet vil blive konkretiseret og præciseret gennem vedtagelser og evalueringer på efterfølgende EU møder med mere eller mindre bindende virkning for de enkelte deltagende lande.*
  - *Danmark skal selvsagt blive ved med at holde sig udenfor euroen. Grundene hertil er ikke blevet færre, men flere efter europagten. Euroen er en fejlkonstruktion og EU´s dertil knyttede penge og valutapolitik tjener i alt for høj grad monetarisk/neoliberalistiske og de store bankers interesser, mens der i den grad mangler vækst og beskæftigelsesfremme for de gældsplagede lande. For Danmarks eget vedkommende har fastkurspolitikken skadet dansk konkurrenceevne og væksten og det bør overvejes om den skal forlades til fordel for en svensk valuta - og rentepolitik med flydende kurser?*
  - *Vedrørende europagten er det svært at se, hvad Danmark skulle have at gøre i den. Den sigter således stadig i hovedsagen på en besparelspolitik og på mere overordnet plan på en monetaristisk politik. Selvom beskæftigelseshensyn nu er kommet med i pagtens mål, handler pagten i alt overvejende grad fortsat om, at velfærd og beskæftigelse skal underordnes hensyn til statsoverskud, erhvervenes profitabilitet og stærk euro. og DEN er modsat næppe befordrende for, at der i Danmark kan føres en vækst og beskæftigelsespolitik. Det må derfor være et åbent spørgsmål, om ikke Danmark bør sig nej til at tilslutte sig pagten?*

INDLEDNING.

Formålet med dette notat er at bidrage til en debat om euroen i almindelighed og den såkaldte ”konkurrenceevnepagt” eller ”Europagt” i EU i særdeleshed.

Euroen og den europæiske valutaunion har i de seneste år haft en omtumlet tilværelse, idet især en række sydeuropæiske lande samt Irland har været ramt af en gældskrise, som både har slået tilbage på euroen, men også er relateret til euroen som sådan. For euroen har konsekvensen været, at kursen er faldet og euroområdet har for at opretholde tilliden til euroen været nødt til at iværksætte omfattende hjælpeforanstaltninger for de gældsramte lande.

Som et af få EU lande i økonomisk fremgang, har det især været Tyskland, der har måttet stille hjælpende finansiering til de gældsramte lande. At landene har fået hjælp er i sig selv godt. MEN: Hjælpen har ikke været en hjælp til de gældsramte lande til at komme ud af gældsælden gennem ny vækst, men har i høj grad været formet som hjælp til beskyttelse af Tysklands egne snævre interesser. Dette handler om, at det især har været tyske samt franske og engelske banker, som har stået for hovedparten af udlånene til de gældsramte lande. Den tyske hjælp har derfor primært satset på at sikre tilbagebetalingen til de tyske banker ved at kræve de gældsramte landes offentlige udgifter massivt nedskåret.

Det er denne politik, som nu altovervejende er institutionaliseret i ”Europagten”. Pagten indordne velfærds – og beskæftigelsespolitik under hensynet til statsoverskud, erhvervenes profitabilitet og stærk euro.

Pagtens hovedsigte er en neoliberalistisk, monetaristisk inspireret økonomisk politik.

Danmark besluttede som bekendt i 2000 ved en folkeafstemning ikke at tilslutte sig euroen, men har som det eneste land udenfor kredsen af eurolande vedtaget at følge euroen. Konkurrenceevnepagten skal først og fremmest omfatte eurolandene, men også øvrige EU-lande vil blive inviteret, altså også Danmark. Det har rejst spørgsmålet om dansk tilslutning til pagten? Men spørgsmålet er, hvilke konsekvenser det kan tænkes at få for dansk indflydelse på egen økonomisk - og velfærds politik?

I det følgende redegøres i afsnit 1 for euroens og valutaunionens formål, opbygning og historik. I afsnit 2 ses nærmere på gældskrisen og dens årsager og konsekvenserne, herunder bankernes rolle heri. Videre behandles i afsnit 3 de iværksatte hjælpeinitiativer og redningspakker og deres formål og konsekvenser. Og endelig diskuteres i afsnit 4 Europagten og den mulige økonomisk politiske og velfærdsmæssige konsekvenser?

Jeg skal for en god ordens skyld understrege, at denne analyse ikke er skrevet ud fra en generel modstand mod EU som sådan og dansk medlemskab heraf, men – som det fremgår – indrømmet ud fra en konkret kritisk holdning til euroen og den vedtagne Europagt.

KAPITEL 1:
EUROEN OG DANMARK.

1.1. Euroen.¹

I 1987 vedtoges i EU "Den europæiske Fællesakt", som i det væsentlige omhandlede indførelse af det "Indre marked" i EU – altså en øget europæisk økonomisk integration, som skulle fremmes gennem fjernelse af tekniske og andre handelshindringer. Da de forskellige nationale valutaer også kan ses som barriere for det økonomiske samarbejde og samvirke, lå der implicit heri kimen til også et valutarisk samarbejde på et senere tidspunkt.

Det skete med Maastricht – traktaten i 1992 om dannelsen af den europæiske union. Et vigtigt element i traktaten var dannelsen af en monetær union – Euroområdet – med en fælles valuta: euroen og med en fælles centralbank for eurolandene: ECB (European Central Bank). Formålet med dannelsen af den monetære union var overordnet set at videreføre det indre marked.

Tidligere havde EU landene haft et fastkurssamarbejde – EMS 'en -, hvor de deltagende valutaer måtte svinge med 2,25 pct. i forhold til den europæiske regningsenhed ECU 'en. Ifølge Maastricht-traktaten skulle dette samarbejde nu udbygges og der skulle ske en gradvis overgang til dannelsen af en monetær union. I denne periode skulle landene vise, at de var i stand til at opfylde de såkaldte konvergenskriterier. Konvergenskriterierne skulle sikre, at de enkelte lande viste en ensartet økonomisk udvikling som grundlag for etableringen af en fælles valuta.

Tabel: Konvergenskriterier for Euro-samarbejdet.²

Kriterium	Konvergenskrav
<i>Stabile priser</i>	Inflationen i landet må ikke være mere end 1,5 procentpoint højere end gennemsnittet af inflationen i de tre medlemslande, der har lavest inflation. Inflationsraten skal måles ved hjælp af EU's standarder for beregning af forbrugerprisindekset.
<i>Enartet rente</i>	Landets langfristede rentesats må ikke være mere end 2 procentpoint højere end gennemsnittet af inflationen i de tre medlemslande, der har lavest inflation. Den lange rente skal måles som renten på langfristede statsobligationer.
<i>Offentligt budgetunderskud</i>	Underskuddet på den samlede offentlige sektors saldo må ikke overstige 3 pct. af landets bruttonationalprodukt. Betingelsen kan dog fraviges, hvis underskuddet enten er faldende og ligger tæt på 3 pct., eller hvis afvigelsen er midlertidig.
<i>Offentlig gæld</i>	Den samlede offentlige sektors gæld må ikke overstige 60 pct. af landets bruttonationalprodukt. Betingelsen kan dog fraviges, hvis gælden er faldende og nærmer sig 60 pct. med tilfredsstillende hastighed.
<i>Stabil valuta</i>	Medlemslandet skal i mindst to år have deltaget i det europæiske fastkurssamarbejde (ERM2) uden alvorlige kursudsving og uden på eget initiativ at have devalueret over for noget andet medlemsland.

/1) Det følgende trækker på Grell, Henrik og Elisabeth Rygner: Makroøkonomi.

2) Jf. oven anførte værk, s. 97.

I 1998 blev 11 lande godkendt til deltagelse i euroen og i 1999 trådte den i kraft ved, at de pågældende lande fastfros deres valutakurser overfor euroen.

Godkendelsen skete imidlertid på trods af, at 7 af de 11 lande havde en offentlig gæld på mere end 60 pct. af BNP. Dette var ikke mindst udpræget hos landene i EU's periferi, navnlig i Sydeuropa. Grækenland blev i første omgang ligefrem ikke godkendt, da det ikke opfyldte et eneste af konvergenskravene, men blev pr. 1. januar 2001 så alligevel optaget. Allerede fra starten var euroen således født med store indbyggede problemer.

Storbritannien, Danmark og Sverige besluttede at stå udenfor. I 2007 er Slovenien og i 2008 er Malta og Cypern blevet optaget i euroland.³

I de første år var den fælles mønt kun en regningsenhed med helt faste omvekslingsforhold fra de gamle valutaer. Men i 2002 lanceredes euroen i fysisk form gennem udstedelse af euromønter og sedler, mens de gamle nationale møntenheder forsvandt.

De nationale centralbanker udgør sammen med den europæiske centralbank (ECB) i fællesskab Det Europæiske System af Centralbanker (ESCB).

1.2. Eurosamarbejdet – fordele og ulemper.

Det må anerkendes, at der er fordele ved indførelse af en fælles valuta. Når alle priser i Euroområdet udtrykkes i samme møntenhed bliver sammenligning mellem forskellige lande lettere. Og når virksomhederne nu i højere grad konkurrerer på tværs af landegrænser, skærpes konkurrence og effektivisering.

Samtidig er der dog også problemer knyttet til det tættere samarbejde, som en valutarisk union indebærer. For at kunne lykkes skal landene nemlig ikke blot have tæt økonomisk samarbejde, men også ensartede efterspørgsels- og produktionsstrukturer samt ensartede prioriteringer i den økonomiske politik.

Hvis disse betingelser ikke er opfyldt, vil der være risiko for, at der opstår interne spændinger og modsætninger i den monetære union, fordi landene rammes meget forskelligt af den internationale økonomiske udvikling. Hvis nogle lande fx har høj vækst og mangel på arbejdskraft og andre lav vækst og høj ledighed, vil der nationalt være behov for en meget forskellig økonomisk politik. Og

---

3) Jf. Henriksen, Thomas Bernt: Dybere EU integration på vej. Børsen 11/2-11.

det kan endvidere være et problem for lavvækstlande, at de ikke kan tilpasse valutakursen eller pengepolitikken.⁴

En fælles valuta indebar således behov for en højere grad af økonomisk politisk koordinering og samordning mellem medlemslandene. Dette er i sig selv ikke negativt. Afgørende er imidlertid med hvilket formål og hvorigennem – med hvilke redskaber - en sådan økonomisk koordinering skal ske?

Den økonomiske politik, herunder pengepolitikken, kan nemlig have forskellige mål: Ud fra et monetaristisk og sædvanligvis borgerligt synspunkt vil bekæmpelse af inflation have højeste prioritet, mens et keynesiansk og mere socialdemokratisk synspunkt vil prioritere beskæftigelse (jf. boks længere fremme om keynesiansme og monetaristisme)

Og også hvad angår redskaber er der et afgørende valg: Skal man øge parlamenternes og regeringernes frihed, altså politikken og demokratiets magtmidler eller skal markedet styrkes som økonomisk styringsmedium, dvs. selskabers og arbejdsgivernes magt?

Her blev i EU desværre truffet et skelsættende valg i forbindelse med gennemførelsen af det indre marked. Formålet hermed var at øge den økonomiske frihed i EU, hvilket i sig selv var godt nok. MEN: I stedet for at øge parlamenternes og regeringernes frihed på dette område institutionaliseredes med det indre marked primært fri bevægelse for varer, serviceydelser, kapital og arbejdskraft og her er de første tre friheder jo blot forskellige udtryk for selskabers og virksomheders frihed⁵

Men den øgede markedsfrihed afbalanceredes ikke af en modsvarende fælles økonomisk politisk styring. Måden det indre marked blev gennemført var således i høj grad inspireret af neoliberalistisk og monetarisk økonomisk tænkning om udbredelse af markedet som styringsmedium.⁶

Denne indflydelse fra markedsøkonomisk og nyliberalistisk, monetaristisk tænkning går igen i ØMU ´en. For det første i målsætningerne og i valget af økonomisk politiske redskaber For eurosystemet er hovedredskabet på linje med monetarismen at finde i pengepolitikken og hovedmålsætningen at fastholde prisstabilitet dvs. topprioritet til inflationsbekæmpelse. Hovedrollen i opfyldelsen heraf har ECB gennem den opgave at formulere og gennemføre pengepolitikken i Euroområdet. Herudover har formålet med indførelsen af en fælles valuta været at fjerne handelsbarrierer og øge den indbyrdes handel i det indre marked.

På pengepolitikken område skete dette også gennem oprettelsen af Den Europæiske Centralbank.⁷ Derimod veg man tilbage for en tilsvarende oprustning og koordinering af den økonomiske

4) Jf. Grell, Henrik og Elisabeth Rygner: Makroøkonomi, s. 98.

5) Jf. Lundkvist, Anders: Den europæiske gældskrise (6), juni 2010. www.anderslundkvist.net

6) Jf. Lundkvist, Anders: Dansk kapitalisme, s. 63 i ”Dansk Nyliberalisme”, Frydenlund, 2009.

POLITIK og finanspolitikken jf. det monetaristiske og neoliberalistiske holdning om, at staten så meget som muligt skal blande sig uden om markedøkonomien (Se herom boks i slutningen af dette kapitel)

For at bidrage til at harmonisere Eurolandenes økonomiske udvikling vedtog EU´s ministerråd i 1997 ganske vist den såkaldte stabilitets – og vækstpagt, som bl.a. skulle tilnærme de enkelte landes finanspolitik til hinanden.

Men Vækst og Stabilitetspagten blev ligesom pengepolitikken primært underlagt monetaristiske målsætninger, i dette tilfælde om at offentligt underskud er skadeligt for markedøkonomien. (Se herom boks i slutningen af dette kapitel)

Pagten indebar derfor en forpligtelse for EU landene til at på mellemlangt at tilstræbe en offentlig budgetstilling tæt på balance eller med overskud og de skal udarbejde planer for, hvorledes de vil nå disse mål. Disse planer kaldes stabiliseringsprogrammer for eurolandene, mens de for landene udenfor euroland kaldes konvergensprogrammer.

Pagten indeholdt sanktionsmuligheder overfor lande med uforholdsmæssigt store budgetunderskud. Sanktionsmulighederne indebar blandt, at overtrædende lande kunne blive pålagt at deponere beløb mellem 0,2 og 0,5 pct. af BNP. Deponeringsreglerne gjaldt ikke lande udenfor Eurosamarbejdet. Men i praksis overtrådte en række lande, ikke mindst store lande som Frankrig og Tyskland overtrådte underskudsreglerne. Derfor tog man i 2005 slet og ret konsekvens og vedtog en reform af stabilitets og vækstpagten, hvor sanktionsreglerne blev blødt op. Ikke overraskende har det også i de senere år knebet gevaldigt med overholdelsen af budgetunderskudsregler. Efter finanskrisen har det snarere været reglen at eurolandene overtrådte end overholdt den.

Man kan sammenfattende sige, at EU i høj grad valgte ikke at indfri det til indførelsen af euroen svarende krav om økonomisk koordinering ad politisk vej, men lod markedet sørge for integration og koordinering af Europas økonomi⁸

Denne modsætning mellem fælles valuta og manglende fælles økonomisk politik må imidlertid siges at være en fundamental svaghed hele eurokonstruktionen og blev tydelig da markedet med finanskrisen kollapsede.⁹

---

7) Jf. Blomquist, Niels og Jakob Ekholdt Christensen: Økonomiske ubalancer i euroområdet. Nationalbanken, kvartaloversigt. 4. kv. 2010, s. 47-48

8)

9) Jf. Burcharth, Martin: Europa og euroen (III). Information 31/7-1/8 2010.

1.3. Danmark og euroen.

I Danmark blev tilslutningen til Euroen - og til Amsterdamtraktaten i det hele taget - i 1998 emne for en folkeafstemning, hvor resultatet som bekendt blev at et flertal stemte nej. Udover den tilbagevendende principielle debat for og imod EU blev der fra tilhængerside peget på de oven anførte fordele, mens omvendt modstanderne stillede spørgsmål ved herved samt rejste muligt dansk tab af økonomisk politiske råderum som et problem.

Der førtes dog også en vis debat om selve funktionsdygtigheden af Euroen, hvor tilhængerne så tilslutning hertil som adgangen til fremtidig økonomisk fremgang og succes, mens det blev spået, at Danmark ville få stigende ledighed, hvis man ikke tilsluttede sig. Omvendt afviste modstanderne, at det ville få den store økonomiske betydning ikke at gå med og man stillede spørgsmål ved, om euroen kunne fungere med stor økonomisk forskellighed hos medlemslandene.¹⁰

Selvom den danske befolkning altså valgte at sige nej til euroen, valgte den danske regering (Nyrup-regeringen) i 1999 alligevel en slags tilslutning hertil ved at beslutte at føre en fastkurspolitik overfor euroen. Der var her tale om en fortsættelse af den fastkurspolitik, som Danmark siden 1982 have ført overfor de lande, som deltog i EU's EMS samarbejde, først og fremmest Tyskland og D-marken.¹¹

Fastkurspolitikken er udmøntet i en aftale med Den Europæiske Centralbank (ERM2-aftalen), som fastsætter en centralkurs for Danske Kroner (DKK) overfor Euroen. Hertil er fastsat en nedre og en øvre interventionsgrænse på henholdsvis + og - 2,25 procent fra centralkursen. Aftalen indebærer en forpligtelse for Den Danske Nationalbank til at sørge for, at kursen holder sig indenfor disse grænser. Redskabet hertil er først og fremmest køb og salg af valuta eller forhøjelse/sænkning af den danske rente. Endelig kan Nationalbanken låne i Den Europæiske Centralbank.

Det valg om i praksis om end ikke formelt at tilslutte sig euroen har ikke været uproblematisk. For med aftalen med ECB har Danmark for det første fraskrevet sig retten til selv at ændre på sin valutakurs gennem devaluering. Og for det andet betyder det også, at Danmark i høj grad har fraskrevet sig muligheden af at føre en selvstændig rentepolitik.¹²

Afskrivningen af at føre en selvstændig valutapolitik har betydet, at den danske krones kurs i mindre grad afspejler den danske økonomis udvikling og dansk konkurrenceevne, men i højere grad kommer til at følge euroen og dermed afspejler euroens udvikling overfor de andre store internationale valutaer: Dollars og Yen. Dette har frem til finanskrisen indebåret en styrkelse af den danske krone i kølvandet på euroen overfor dollaren, hvilket først og fremmest skyldes svækkelse af dollaren på grund af USA's store gæld og underskud.

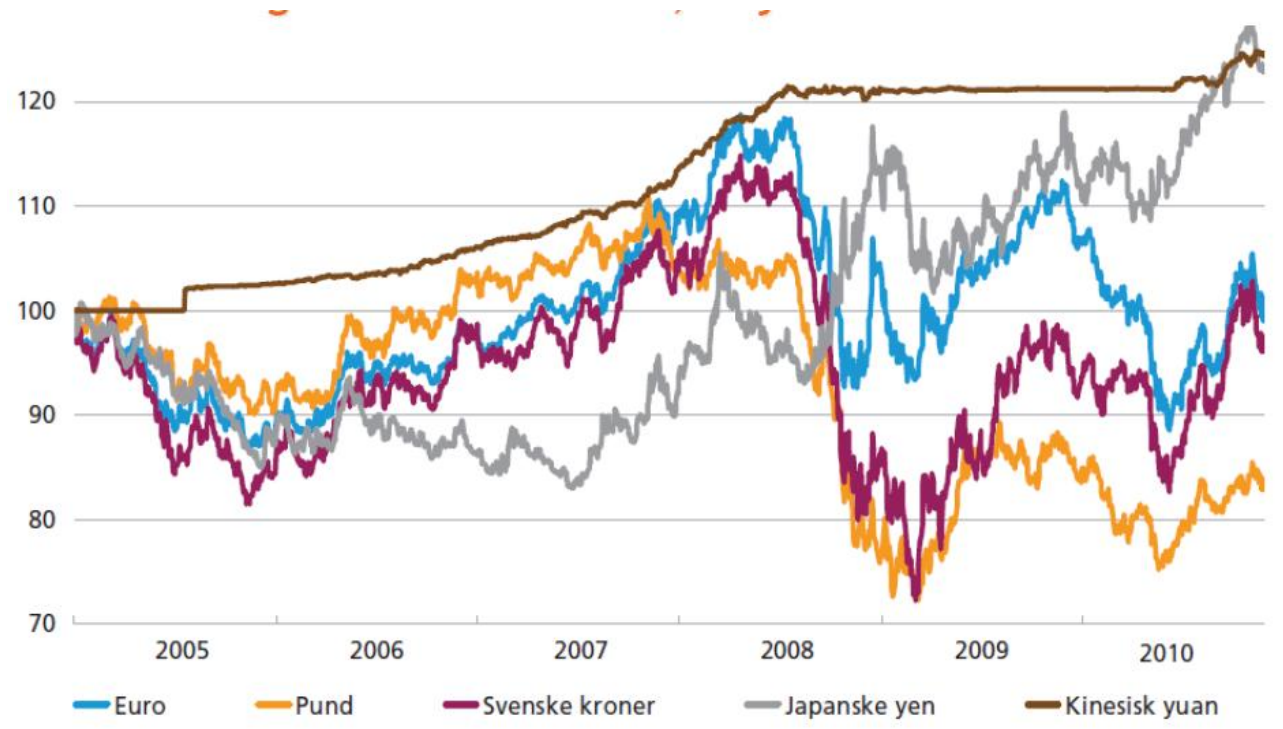
10) Jf. Rosenbak, Steen: Den uperfekte valuta. Jyllandsposten, Erhverv, 21/2-11.

11) Jf. Jf. Grell, Henrik og Elisabeth Rygner: Makroøkonomi, s. 92 - 93.

12) Jf. Jespersen, Jesper: Er fastkurspolitikken et dogme i dansk politik? SeNyt, 2009.

Efter udbruddet af gældskrisen i EU's sydelige region er euroen imidlertid blevet svækket og kursen faldet og hermed også kronekursen.

Figur: Euroen og andre store internationale valutaers udvikling overfor dollaren (1. jan. 2005 = 100)¹³

Anm.: En stigning betyder, at den pågældende valuta er styrket over for amerikanske dollar.

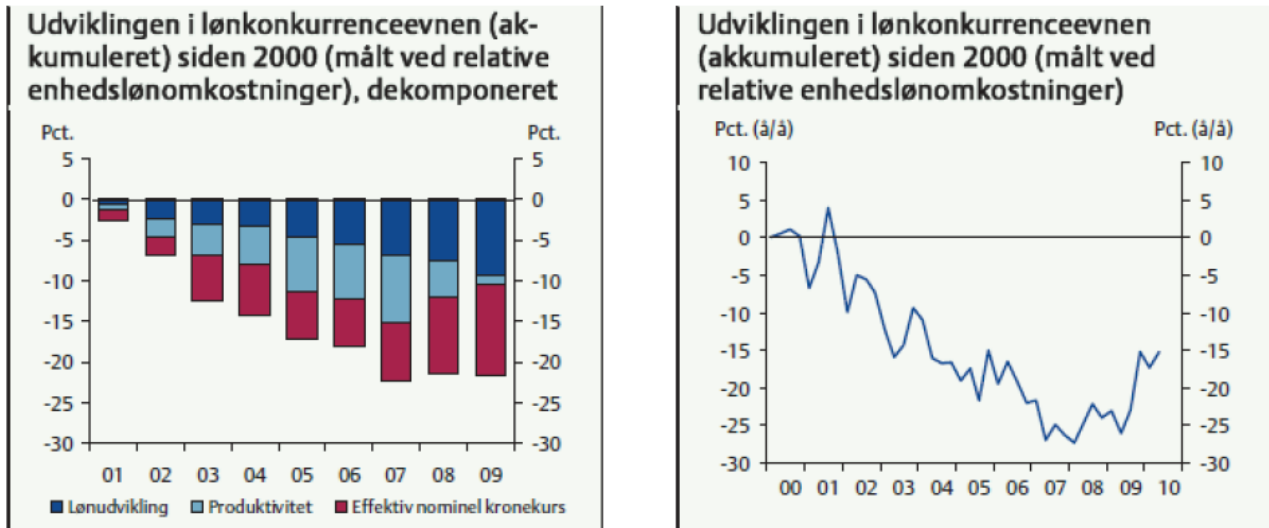
Kilde: Reuters Ecowin

Den med euroen stigende kronekurs har været en ulempe for dansk erhvervsliv og dansk økonomi. Fra 2000 og til 2010 er den såkaldte lønkonkurrenceevne overfor udlandet forringet med 15 pct., hvilket langt fra skyldes stigende lønninger alene, men også faldende produktivitetstilvækst samt ikke mindst stigende kronekurs, hvorved danske eksportvarer i udlandet fordyres.

Konsekvensen af den danske fastkurspolitik overfor Euroen har således været en betydelig forringelse af dansk konkurrenceevne overfor udlandet og dermed af dansk eksport og beskæftigelse.

13) Kilde: Danmarks Nationalbank, 4. kv. 2010.

Figur: Udvikling i lønkonkurrenceevnen 2000 – 2010, opdelt på lønudvikling, produktivitet og kronekurs.¹⁴

Anm.: Udviklingen i lønkonkurrenceevnen i figur 4.18a og b er målt ved udviklingen i de relative enhedslønomkostninger i fremstillingsvirksomhed mellem Danmark og udlandet korrigeret for valutabevægelser.

Kilde: OECD, Bureau of Labour Statistics (BLS), Danmarks Statistik, DA og egne beregninger.

14) Finansministeriet: Budgetredegørelse dec. 2010.

BOKS: Keynesiansk og monetaristisk økonomisk tænkning.¹⁵

	KEYNESIANSME	MONETARISTISME/ NYLIBERALISME
Syn på økonomien	Samfundsøkonomien er ikke selvregulerende og arbejder ikke af sig selv frem mod en balance med fuld beskæftigelse - ej heller hvis markedskræfterne fungerer optimalt.	Markedsøkonomi vil af sig selv finde en balance med fuld beskæftigelse, hvis bare markedskræfterne får lov at fungere uden statsindgreb – dvs. samfundsøkonomien er selvregulerende.
Økonomisk politisk prioritering	Lægger vægt på at bekæmpe arbejdsløshed.	Lægger vægt på at bekæmpe inflation.
Økonomisk politiske redskaber	Anbefaler finanspolitik til at regulere samfundets efterspørgsel og dermed styre den økonomiske udvikling hen imod fuld beskæftigelse.	Anbefaler pengepolitik og at centralbanken øger penge-mængden i takt med den økonomiske aktivitet i samfundet.
Økonomisk styring	Det offentlige må regulere markedet og udøve en overordnet styring af samfundsøkonomien.	Fraråder, at der føres økonomisk politik overhovedet, og at staten overhovedet blander sig i samfundsøkonomien.
Syn på offentlig sektor	Den offentlige sektor ses som en central faktor i den samfundsøkonomiske udvikling.	Anbefaler, at den offentlige sektor skal være så lille som mulig.
Syn på offentlige finanser	Det offentlig må i krisetider øge efterspørgsel og beskæftigelse gennem pengeudpumpning uanset om det skaber underskud for en tid. Under højkonjunktur skal det offentlig til gengæld modvirke overophedning gennem overskud på de offentlige finanser.	Tilråder, at et lands statsbudget skal balancere, og at flere år med statsunderskud er til skade for samfundsøkonomien.
Syn på privat sektor	Vare og tjenesteproduktion foregår mest effektivt i et markedsøkonomi, men en række kollektive goder og eksterne hensyn tilgødeses bedst gennem offentlig produktion.	Er tilhænger af privatisering og brugerbetaling, da dette styrker det frie marked.

15) Jf. Kureer, Henrik: International økonomi og jf. Pedersen, Kurt: Den økonomiske teoris rødder. EGEN BEARBEJDNING.

KAPITEL 2:
DEN "SYDEUROPÆISKE" GÆLDSKRISE.

2.1. Ubalancer i EU's økonomiske udvikling.

Som foran skildret vedtog man i forbindelse med oprettelsen af den valutariske union og Euroen kun en halvvejs økonomisk koordinering. Pengepolitikken blev samordnet med oprettelsen af ECB, mens derimod finanspolitikken på trods af vedtagelsen af vækst og stabilitetspagten forblev politisk ret ukoordineret. Dermed overlod man i høj grad koordineringsopgaven til markedet.

Og på trods af tydelig økonomisk forskellighed blandt de deltagende lande allerede fra starten og tydelig økonomisk indikation på økonomiske problemer hos ikke mindst de sydeuropæiske lande allerede fra starten blev bekæmpelse af inflation og underskud udnævnt til hovedmålene i stedet for økonomisk vækst, øget beskæftigelse og udligning af de økonomiske forskelle.

Dette er en væsentlig del af baggrunden for den nuværende gældskrise i navnlig den sydlige del af euroområdet. EU har altid været præget forskel, hvad angår økonomisk udvikling, mellem det mere udviklede Nord - og det mindre udviklede Sydeuropa.

Men det som især har forværret Sydeuropas økonomiske situation har været den globale økonomiske krise.

For det første fordi en økonomisk krise automatisk fører til øget arbejdsløshed og dermed stigende offentligt underskud, fordi skatteindtægterne falder og de offentlige udgifter til arbejdsløshedsunderstøttelse stiger.

For det andet er – jf. længere fremme – de offentlige budgetter i en række af disse lande blevet belastet af statslig støtte til og garantier for bankernes gæld (= overtagelse heraf).¹⁶

De allerede eksisterende økonomiske forskelle i EU er blevet skærpet frem mod og efter krisen og EU er dermed i stigende grad blev delt op i to blokke. På den ene side har vi fortrinsvis Nord – og Centraleuropæiske ”overskudslande”, der udgøres af navnlig Tyskland samt Østrig, Holland og Belgien med overskud på betalingsbalancen.

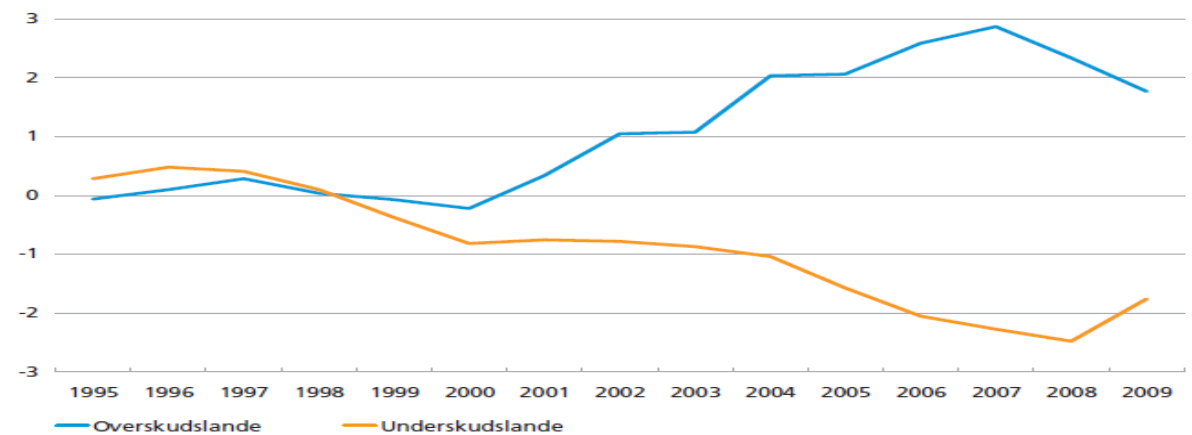
Men nord og Centraleuropas overskud genspejles på den anden side i de Sydeuropæiske ”underskudslande”, herunder navnlig Grækenland, Irland, Spanien, Portugal samt Italien (de såkaldte GIISP-lande), der modsat har udviklet stigende underskud. Og disse ubalancer har været voksende siden årtusindskiftet, jf. nedenstående figur.

---

16) Jf. Lundkvist, Anders: Chokterapi i Grækenland. Information. 9/5 2010.

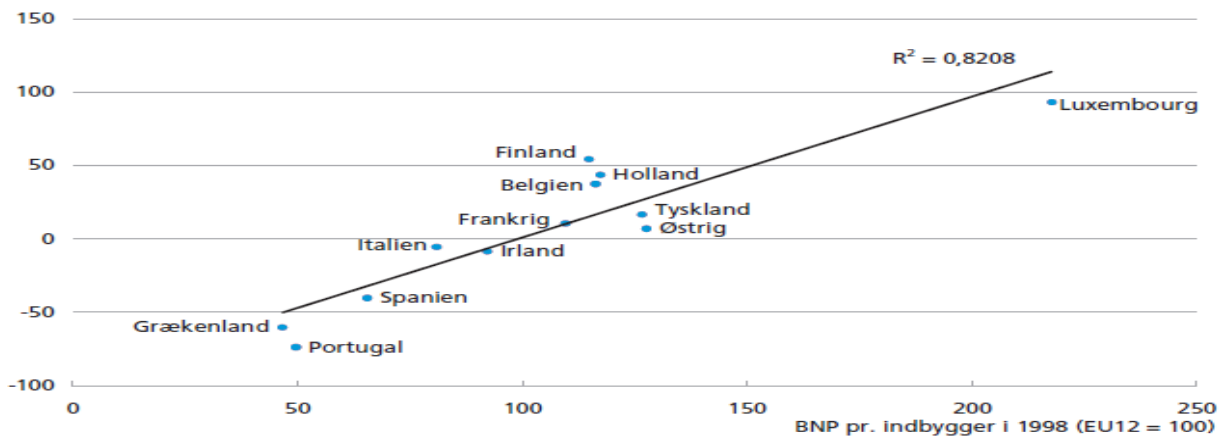
Figur: Ubalancer indenfor euroområdet (Betalingsbalancens løbende poster i pct. af EU 12's BNP).¹⁷

Anm.: Overskudslandene er Finland, Holland, Luxembourg, Tyskland og Østrig. Underskudslandene er Grækenland, Irland, Italien, Spanien og Portugal.
Kilde: Eurostat og Europa-Kommissionens Ameco-database.

Underskudslandenes udgangsposition var som nævnt i forvejen forud for krisen ugunstigere med lavere økonomisk vækst og større arbejdsløshed. Den globale økonomiske krise har derfor ramt hårdere her på vækst og beskæftigelse, hvilket har født til stigende underskud på betalingsbalancerne.

Figur: Akkumuleret overskud/underskud på betalingsbalancen 1998 – 2007, pct. af BNP.¹⁸

Kilde: IMF, *World Economic Outlook*, database og Eurostat.

17) Kilde: Blomquist, Niels og Jakob Ekholdt Christensen: Økonomiske ubalancer i euroområdet. Nationalbanken, kvartaloversigt. 4. kv. 2010, s. 49.

18) Jf. Blomquist, Niels og Jakob Ekholdt Christensen: Økonomiske ubalancer i euroområdet. Nationalbanken, kvartaloversigt. 4. kv. 2010, s. 50.

I første omgang gav disse landes tilslutning til Euroen og Den monetære Union sig før finanskrisen udslag i en stærk kapitalstrømning fra de store europæiske lande og navnlig Tyskland. Med indførelsen af en fælles pengepolitisk rente og fjernelsen af valutakursusikkerheden i Sydeuropa gav de store europæiske banker forhåbning om et højere afkast i GIISP – landene og samtidig var investeringsbetingelserne i Tyskland/Nordeuropa som anført var dårlige. Det øgede udbud af kapital pressede i alle landene renten ned, hvilket igen gav næring til lånebaserede forbrugs – og navnlig boligbobler, som igen skabte inflation og dermed øgede underskuddene på betalingsbalancerne¹⁹

Den således i høj grad spekulationsprægede økonomiske udvikling kunne fortsætte, så længe der var global højkonjunktur dvs. frem til 2007, men så kom krisen. Før 2007 kunne man som anført låne på lempelige vilkår til finansiering af boligbyggeri og forbrug. Men med krisen tørrede finansieringskilderne ud, fordi ikke mindst den tyske kapitaleksport stoppede, idet de tyske investorer nu hellere ville beholde pengene i Tyskland til tyske investeringer end at satse på usikre markeder uden for Tyskland.²⁰ Til gengæld kollapsede så i GIISP landene så boligmarkederne, de finansielle systemer truedes og arbejdsløshed og statsunderskud voksede.²¹

Der er en udbredt forestilling om, at gældskrisen i Sydeuropa er selvforskyldt og skyldes finanspolitisk uansvarlighed. At også egne politiske fejl spiller ind i den sydeuropæiske gældskrise skal ikke afvises, men det er stærkt utilstrækkeligt som forklaring.²² Mest er der om det i tilfældet Grækenland, hvor gældsudviklingen også er blevet fremmet af ineffektivt skattevæsen og hvor man myndighederne har forsøgt at skjule underskuddene i stedet for at rette op på dem.

MEN: Udover den globale økonomiske krise er den nuværende gældskrise i Sydeuropa OGSÅ et spejlbillede på, at Tyskland i stigende grad har udkonkurreret en række andre lande i eurosamarbejde.²³ I kraft af økonomisk styrke har Tyskland kunnet opbygge et kraftigt eksport - og betalingsbalanceoverskud. Men hvor der er nogen, som har overskud, må der også være nogen til at bære underskuddet.²⁴ Det er i stigende grad som nævnt blevet GIISP – landene.

Og før krisen strømmede kapital fra de nordeuropæiske banker og navnlig fra Tyskland til GIISP – landene. Tyske, franske og engelske banker har således i høj grad været med til at opbygge det gældsproblem, som i de seneste år har ramt Sydeuropa.

Og en del af forklaringen på gældskrisen ligger også i selve Den Monetære Union og Euroen. For med tilslutningen hertil har de kriserammede lande været afskåret for at kompensere deres

---

19) Jf. oven anførte værk, s. 50.

20) Jf. Henriksen, Thomas Bernt og Maria Fast: Europa stiller umulige krav til Tyskland. Børne 10/2 2011.

21) Jf. Wolf, Martin (Financial Times): Findes viljen til at redde euroen? Politiken, 15/12 2010.

22) Jf. Wolf, Martin (Financial Times): Krisen er et mareridt for Tyskland. Politiken, 17/3 2010.

23) Jf. Nielsen, Ole Bang: Bomstærk tysk økonomi presser de svage eurolande. Berlingske tidende 2/12 2010.

24) Jf. Wolf, Martin: Krisen er et mareridt for Tyskland. Politiken, 17/3 2010.

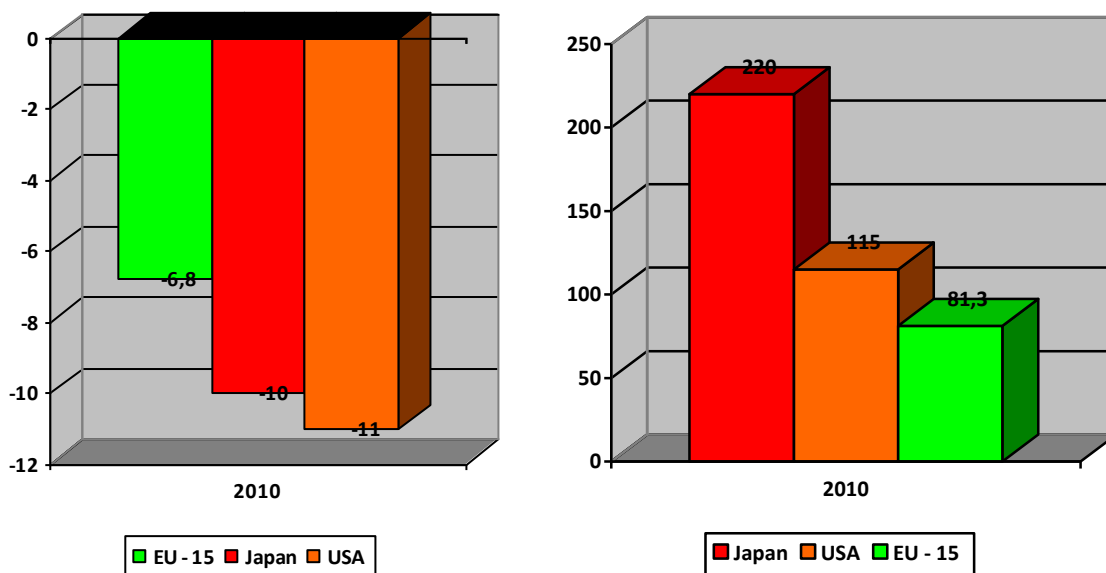
svækkede konkurrenceevne gennem en nedskrivning (devaluering) af deres valutakurser, som kunne have genoprettet konkurrenceevne og betalingsbalancer.

2.2. Gældskrisen i GIISP - LANDENE.

Med den globale økonomiske krise blev det meste af EU ramt af stigende offentligt underskud og gæld. Faktisk var dette ikke blot et europæisk problem, men ramte hele den vestlige verden, herunder også både USA og Japan, jf. nedenstående figur.

Væksten i underskud og gæld generelt i den vestlige verden skyldes, at det offentlige pga. finanskrisen og dens forplantning videre til realøkonomien foretog massiv pengeudpumpning i bestræbelse på at forhindre nedsmeltning af det finansielle system og holde økonomien oppe. Samt at man i betydelig udstrækning også ilede de nødstedte banker til hjælp med gældsovertagelse, garantier og støtte/lån/indskud.

Figur: Statsunderskud respektive statsgæld 2010 i pct. af BNP i Japan, USA og EU 15 (Det gamle EU).²⁵

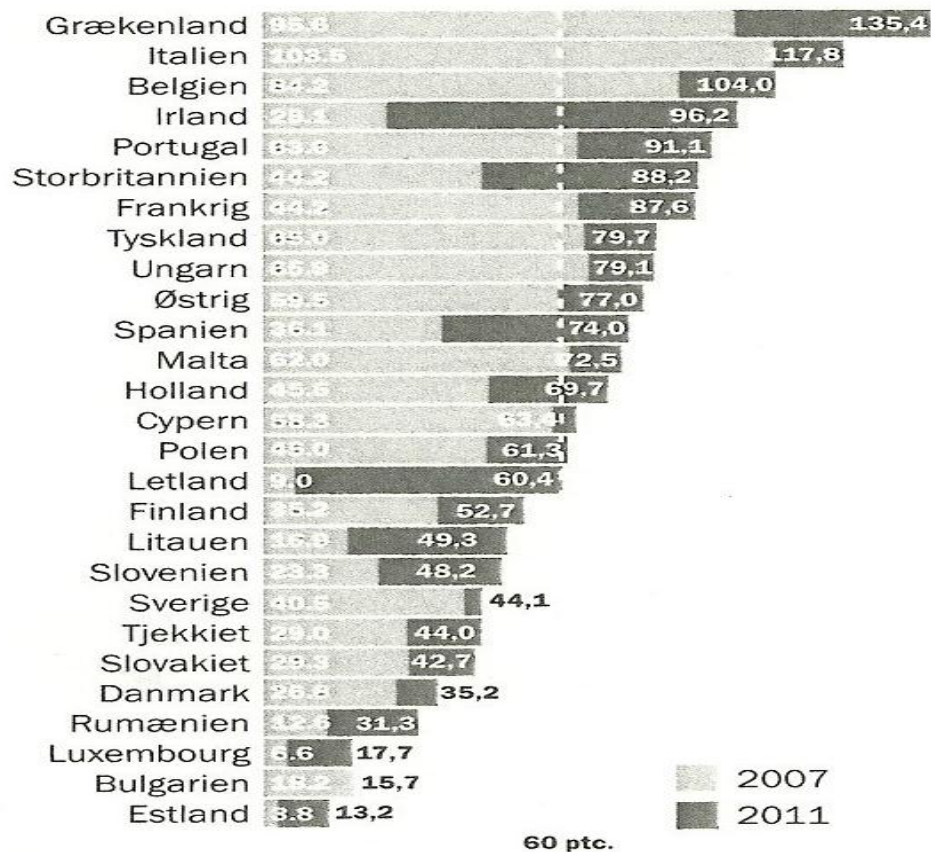
25) Kilde: Folketingets økonomiske sekretariat: Økonomien i EU og Danmark. Feb. 2011 samt Sydbank

Også for USA s vedkommende er gælden massiv, men USA reddes af, at dollaren udgør landets valuta – dollaren – verdens aktuelle reservevaluta, hvilket indtil nu har sikret USA afsætning på dets stadigt stigende låntagning i udlandet.

I det samlede EU (EU – 27) udgjorde medlemslandenes gæld under et 83,7 pct. af EU s bruttonationalprodukt og gælden voksede i årene efter finanskrisen massivt i næsten alle EU – lande, jf. nedenstående figur.

Også i EU generelt hang denne udvikling sammen med finanskrisen, der kostede det offentlige øgede udgifter både til arbejdsløshed og til efterspørgselsstimulering.

Figur: Gæld i 2007 og forventet gæld i 2011 i EU – lande (pct. af BNP) ²⁶

Udviklingen betød, at 17 ud af 27 medlemslande hermed overskred Vækst – og Stabilitetspagtens krav om, at offentlig gæld ikke måtte udgøre mere end 60 pct. af BNP.²⁷

²⁶) Ryborg, Ole Vigant: Gældsfælde truer europæisk økonomi. Mandag Morgen 11. jan 2010, s. 16.

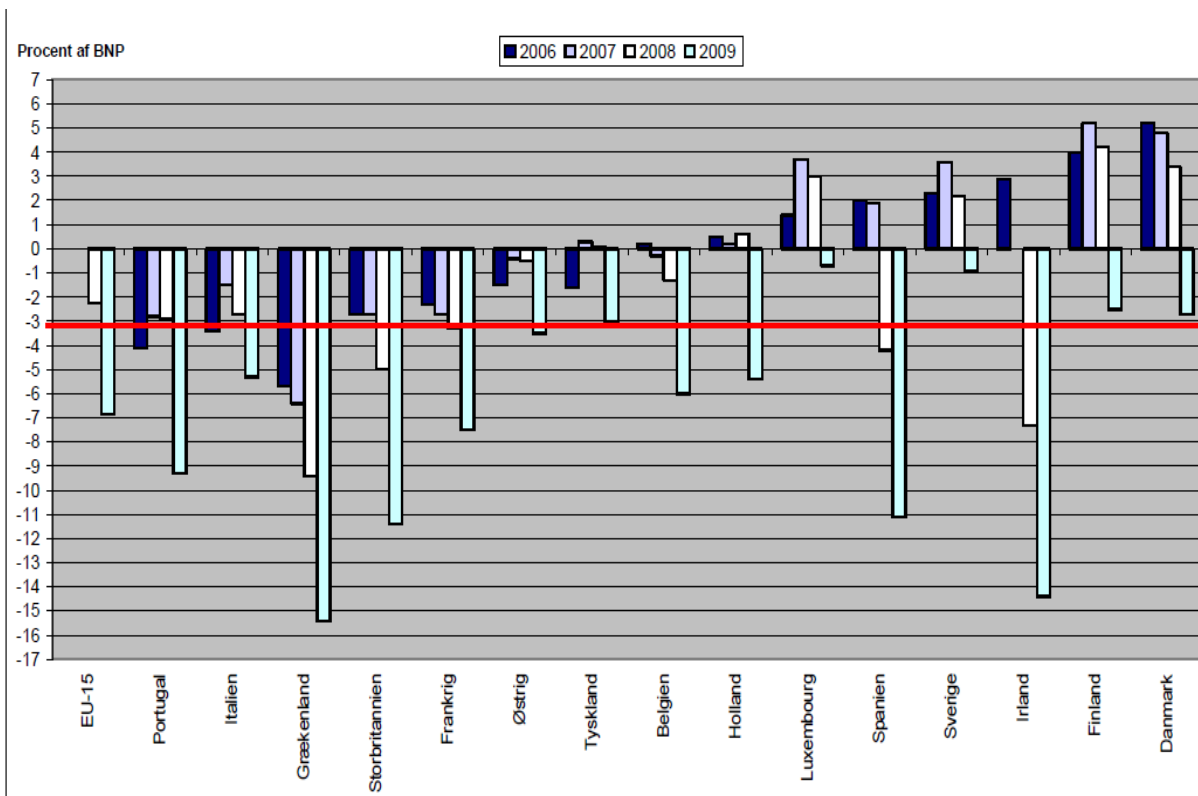
²⁷) Ryborg, Ole Vigant: Gældsfælde truer europæisk økonomi. Mandag Morgen 11. jan 2010, s. 16.

Men som anført blev navnlig GIISP – landene ramt af de voldsomt stigende statsunderskud efter finanskrisen, jf. nedenstående figur.

Euroområdet – og dermed EU – er med andre ord i stigende grad været ved at brække i to. Som et resultat heraf skylder to af de værst ramte lande, Grækenland og Italien, mere er deres respektive bruttonationalprodukter væk. Men også fx Irland og Portugal er næsten på næsten lige så stor gæld som deres BNP.

Det skyldtes som anført ikke blot egne svagheder og forsømmeligheder, men som anført nok så meget den verdensøkonomiske krise, at det sydeuropæiske erhvervsliv udkonkurreres af det tyske samt endelig, at gældsramte lande pga. medlemskabet af Den monetære Union har fået et mindre økonomisk råderum til at indrette renter og valutakurser efter krisen. Derfor slås de sårbare lande i periferien af eurozonen nu med store budgetunderskud, hastigt voksende gæld, høje renter, ringe vækstmuligheder og svag konkurrenceevne.²⁸

Figur: Offentligt budgetunderskud i EU – 15 2006 til 2009.²⁹

28) Jf. Wolf, Martin (Financial Times): Findes viljen til at redde euroen? Politiken, 15/12 2010 samt jf. Henriksen, Thomas Bernt: Flere kandidater til næste fase af gældskrisen. Børsen 1/6 2010.

29) Folketingets økonomiske sekretariat: Økonomien i EU og Danmark. Feb. 2011.

Værst er krisen selvsagt i Grækenland, som udover på det seneste at blive ramt af den økonomiske krise længe har kæmpet med underskud og gæld grundet lav økonomisk vækst og stor arbejdsløshed. Udover de for Sydeuropa gældende generelle strukturelle årsager hertil spiller et ineffektivt skattevæsen også ind som årsag til den græske gældsudvikling, hvilket ikke er blevet bedre af borgerlige regeringers nyliberalistiske skattepolitik, der har givet omfattende skattelettelser. Samtidig har et vist politisk bestemt offentligt overbrug også bidraget negativt til den græske gældsudvikling.³⁰

Også i Irland spiller uansvarlighed en vis rolle i gældskrisen, men her er der først og fremmest tale om bankernes uansvarlighed. I jagten på hurtige gevinster finansierede de investeringer i boligsektoren med en enorm låntagning i andre europæiske banker. Det skabte en boligboble, men da den brast stod bankerne naturligvis til store tab. Det er tab, som de selv har ansvaret for, ide med ikke kunne være i tvivl om den risiko, de havde kastet sig ud i. Ikke desto mindre greb den irske regering ind med garantier for bankernes gæld, som hermed blev lagt på ryggen af skatteyderne.³¹

Også i Spanien hænger gældskrisen tæt sammen med, at bankspekulation i ejendomssektoren skabte en kæmpeboligboble. Det skete ligesom i Irland i høj grad for lånte penge og dermed stod de spanske banker med en kæmpegæld, da boblen (naturligvis) brast. Også her har regeringen følt sig foranlediget til at gribe ind og redde bankerne og har hermed overtaget gælden dvs. forpligtet skatteyderne på den.³²

Også Portugal har som Grækenland kæmpet med lav økonomisk vækst og dermed følgende stor arbejdsløshed og er dermed blevet ramt hårdt af den globale økonomiske krise.³³

Vi har således et EU, som i stigende grad er ved at blive delt i to.³⁴ Med et Nord - og Centraleuropa, som godt nok også er ramt af underskud og vækstfald, men dog langt fra i samme udstrækning som Sydeuropa og hvor navnlig Tyskland klarer sig glimrende. Mens modsat Sydeuropa + Irland af den globale økonomiske krise er blevet ramt hårdt med vækstfald og arbejdsløsheds – og underskudstigning. Hvilket igen slår tilbage i form af manglende muligheder for at føre en ekspansiv økonomisk politik, der kan skabe ny vækst og beskæftigelse. Sydeuropa + Irland er således fanget i en gælds - og vækstfælde, jf. nedenstående figur:

---

30) Jf. Freese, Mads: Grækenland sidder fast i krisen. Information 28/9 2010 og jf. Arbejderen: Oprør i Grækenland. 20/11 2010.

31) Jf. Justesen, Klaus: Hvem skal nu betale? Jyllandsposten, 2/12 2010.

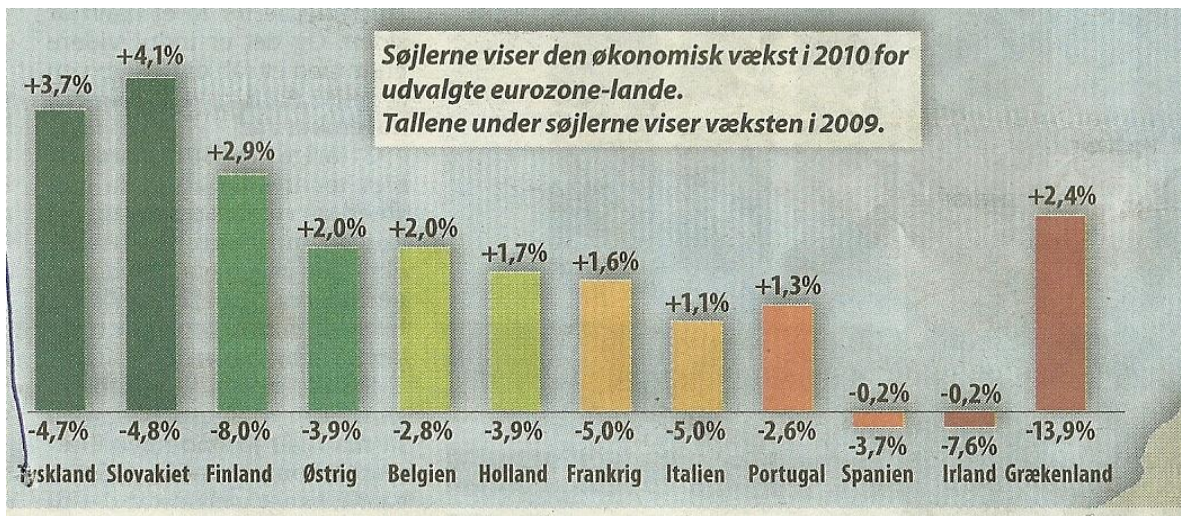
32) Jf. Lundkvist, Anders: Den europæiske gældskrise (4). Modkraft 21/5 2010.

33) Jf. Skovgaard, Lars Erik: Portugal fortsat på pinebænken. Berlingske 2/12 2010.

34) Jf. Burcharth, Martin: Europa og euroen (III). Information 31/7-1/8,2010.

Figur: Eurozonen er ved at brække i to. Økonomisk vækst i div. EU lande 2009 og 2010.³⁵

2.3. Bankerne og gældskrisen

Som anført betød den økonomiske udvikling frem til 2007, at ”overskudslandene” samt store EU lande, herunder navnlig Tyskland, opbyggede store eksponeringer mod underskudslandene: Grækenland, Irland, Spanien og Portugal.³⁶

Bankerne i Tyskland samt Frankrig og England havde dels direkte lånt bankerne i GIISP – landene store summer, dels foretaget betydelig køb af statsobligationer fra disse landes stater dvs. også lånt staterne store summer.³⁷

De europæiske banker tegnede sig i 2010 for godt 8.550 mia. kr ud af hele verdens samlede udlån på næsten 12.000 mia. kr til Grækenland, Irland, Portugal og Spanien dvs. altså for godt ¾. Det var først og fremmest de tyske banker og dernæst de franske og så de britiske banker, som havde de største udlån hertil. I Irland og Spanien er det navnlig tyske banker som står for lånene.³⁸

Der er bare til Irland, Portugal og Spanien tale om en kæmpe stor gældsstiftelse, der over de kommende år skal nedbringes eller refinansieres, jf. nedenstående figur.

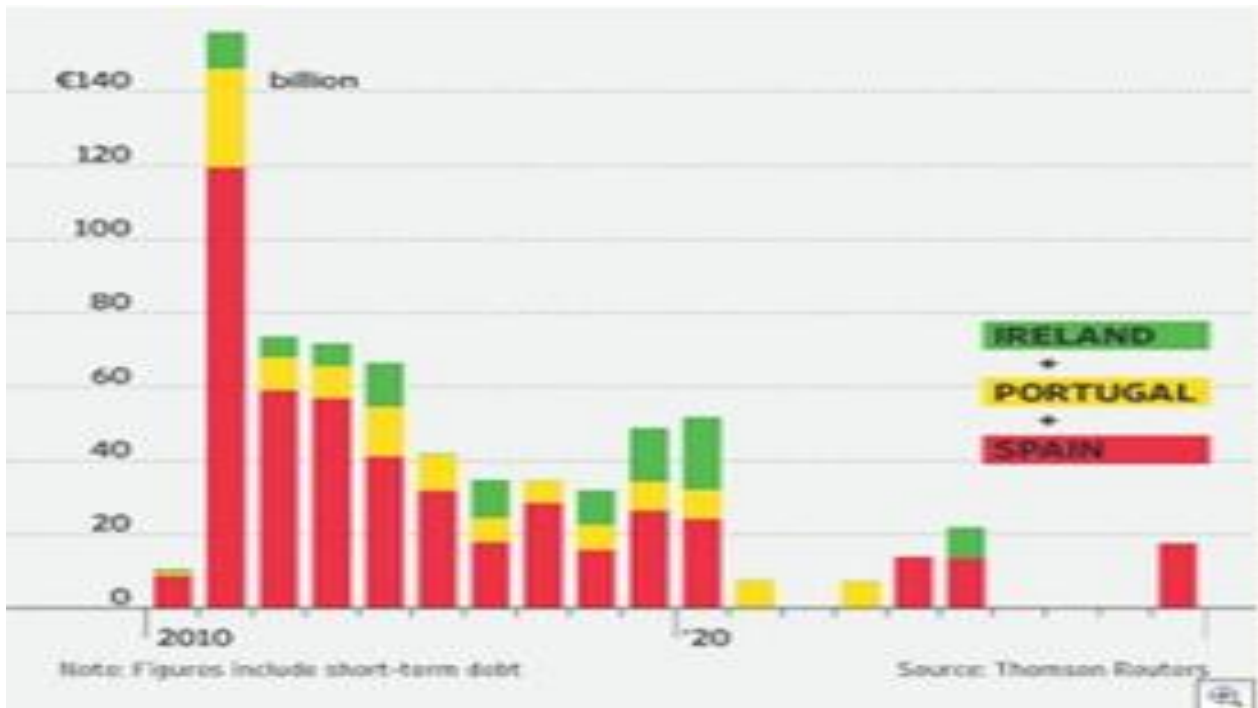
35) Kilde: Skovgaard, Lars Erik: Portugal fortsat på pinebænken. Berlingske 2/12 2010.

36) Jf. Otkjær, Tage; Euroen vil længe være plaget af usikre statsobligationer. Politiken, 15/12 2010.

37) Jf. Blomquist, Niels og Jakob Ekholdt Christensen: Økonomiske ubalancer i euroområdet. Nationalbanken, kvartaloversigt. 4. kv. 2010, s. 54.

38) Jf. Rosendahl: Bankerne har 12.000 mia. kr. i klemme i kriselande. Børsen 3/12 2010.

Figur: Irsk, portugisisk og spansk gæld, som må tilbagebetales eller refinansieres de enkelte år i perioden 2010 – 2020. (Milliarder euro) ³⁹

Da krisen så ramte GIISP-landene, begyndte de långivende banker selvsagt at tvivle på de låntagende bankers og staters evne til at svare deres forpligtelser.

I USA var et mærkepunkt for finanskrisen den 15. sept. 2008, hvor den store amerikanske investeringsbanker Lehman Brothers gik i betalingsstandsning. Samme dag faldt det amerikanske aktieindeks med 500 point og det amerikanske og europæiske banksystem var på randen af et totalt sammenbrud og blev kun reddet ved hjælp af et kolossalt indskud fra den amerikanske stat og europæiske regeringer.

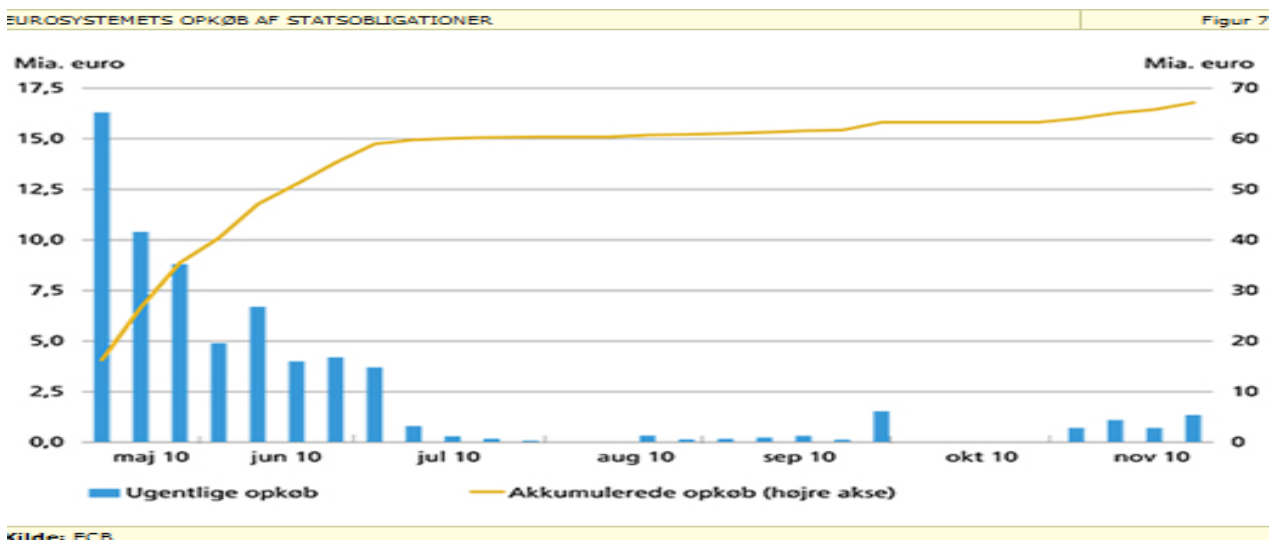
39) Kilde: Euromed: Merkel og van Rompoy – hvis euroen falder, falder Europa. 20/112010. <http://euro-med.dk/?p=18720>

Men for EU kom et nyt truende kollaps den 6 - 7. maj 2007, hvor to store banker af tysk og fransk herkomst truedes af fallit på grund af store udlån og fordi interbankmarkederne frøs til, fordi de store banker ikke længere turde låne hinanden penge af frygt for, hvor store tab der ville blive påført fra de store tilgodehavender i Grækenland, Irland, Spanien og Portugal.⁴⁰

Den europæiske Centralbank ECB havde tidligere ellers kategorisk afvist at den skulle købe de sydeuropæiske landes statsobligationer, men sprang nu ind som redningsmand for bankerne ved at skyde penge heri samt overtage statsobligationer fra de gældsramte lande.⁴¹ Alt i alt har ECB frem til i dag købt for omkring 75 milliarder euro = godt 560 mange milliarder kroner statsobligationer fra de gældsramte lande. Hermed har ECB imidlertid ikke blot sikret finansiering af de gældsramte stater, men nok så meget bidraget til at holde værdien oppe af de mange obligationer, som de store private europæiske banker ligger inde med.⁴²

Figur: Den Europæiske Centralbanks opkøb af statsobligationer.⁴³

Samtidig har EU – og herunder navnlig Tyskland – stillet en redningsfond til rådighed. Den er umiddelbart rettet til de gældsramte stater. Det må i sig selv anerkendes som positivt, at det øvrige EU kommer de gældsramte EU lande økonomisk til hjælp. Mindre godt har det imidlertid været, at hjælpen ikke har haft præg af hjælp til igen at komme økonomisk på fode gennem øget økonomisk vækst og beskæftigelse. Desværre har hjælpen gennem krav om reduktion af offentlige udgifter

40) Jf. Burcharth, Martin: Europa og euroen (I). Information 24-25/7,2010.

41) Jf. oven anførte værk.

42) Jf. Otkjær, Tage: Bryder euroen ikke sammen er det mere held end forstand. Politiken 1/3 2011.

43) Søren Lejsgaard Autrup, Jacob Wellendorph Ejning og Uffe Mikkelsen: Krisen på de europæiske statsgældsmarkeder. Nationalbanken, kvartaloversigt. 4. kv. 2010.

tværtimod i høj grad været indrettet på at sikre tilbagebetaling til de store europæiske banker, som har stået for en stor del af finansieringen af den sydeuropæiske gæld, herunder ikke mindst finansiering af bank og ejendomsspekulation.

Navnlig tyske banker har ganske mange penge i klemme i form af lån til banker og stater i de gældsramte lande. Tyske banker og dermed tysk økonomi vil dermed blive ramt hårdt af bankerotter blandt de gældsramte banker eller stater. Ved udgangen af 2009 udgjorde således de franske og tyske bankers fordringer i de 4 mest sårbare lande tilsammen henholdsvis 16 og 15 pct. af deres BNP.⁴⁴

---

44)Jf. Wolf, Martin (Finansiel Times): Findes viljen til at redde euroen? 15/12 2010.

KAPITEL 3:
REDNINGSPAKKER, BESPARELSER OG
KONKURRENCEVNEPAGT

3.1. Mulige udveje for de gældsramte lande.

Hvilke udveje tegner der sig så for de gældsramte lande?

På kortere sigt vil de gældsramte lande - uanset hvilken økonomisk strategi de anlægger - være nødt til at tage mod hjælp fra andre EU – lande og fra internationale organer som Den Internationale Valutafond IMF.

Men det afgørende spørgsmål er til hvilken økonomisk strategi hjælpen kan anvendes?

Den ene mulighed er den besparelsesstrategi, som et flertal af (borgerlige) regeringer i Europa anlægger og et flertal af økonomer hylder. Den er centreret omkring at skære på de offentlige udgifter samt på lønningerne. Ifølge denne opfattelse er det her og nu de store offentlige budgetunderskud, som undergraver finansverdenens tillid til statsobligationerne.⁴⁵ Derfor skal alle kræfter sættes ind på at nedbringe underskud og gæld – og dermed på at betale bankerne tilbage. På kort sigt vil disse besparelser imidlertid reducere væksten og forøge arbejdsløsheden.

På længere sigt handler det indenfor denne strategi derfor om igen at gøre investeringer profitable, hvorfor lønudviklingen skal holdes i ave og lønningerne om muligt skæres ned.⁴⁶

Denne strategi knytter sig til en markedsøkonomisk, monetaristisk økonomisk teoretisk tilgang, der ser budgetunderskud som skadelig for økonomien og hvor finansiel balance anses for vigtigere end arbejdsløshedsbekæmpelse.⁴⁷ Kravene i EU's Vækst – og Stabilitetspagt er udformet på basis af en sådan økonomisk tilgang og strategi.

Den anden mulighed er en vækststrategi. Her tages udgangspunkt i økonomisk vækst er det bedste middel til at bekæmpe underskud, for med vækst stiger velstanden til at betale tilbage af og samtidig reduceres gældens andel af nationalproduktet. Men da den private sektor hidtil har været hårdt ramt af finanskrisen må offentlige investeringer og offentligt forbrug bruges som løftestang for at sætte gang i hjulene i den private sektor. Hertil vil der ganske kræves startmidler, men sidenhed vil øget beskæftigelse kaste flere skatteindtægter af sig samt reducere de offentlige udgifter. En sådan strategi er efter finanskrisen blevet fulgt af USA.

Denne strategi knytter sig til makroøkonomisk, keynesiansk økonomisk teoretisk tilgang, hvor der lægges vægt på at bekæmpe arbejdsløshed og det om nødvendigt anses som legitimt at køre med statsligt underskud i en periode for herigennem at øge efterspørgsel og beskæftigelse

---

45) Jf. Lundkvist, Anders: Almen eller kapitalinteresser: To strategier mod en gældskrise. Information 24/5 2010.

46) Jf. Henriksen, Thomas Bernt: Europa stiller umulige krav til Tyskland. Børsen 10/2 – 2011.

47) Jf. Kureer, Henrik: International økonomi, kap. 19. System.

I forbindelse med disse strategier kan en aktiv valuta – og rentepolitik indgå. Det har uden tvivl øget de gældsramte Sydeuropæiske landes problemer, at de gennem den monetære union har været bundet op på den fælles valuta: euroen, der som tidligere vist pga. samspillet mellem dollar og eurokurser i en lang periode har vist stigende kurs. For med stigende eurokurs er de gældsramte landes i forvejen kriseramte erhvervslivs eksport blevet yderligere fordyret og betalingsbalancerne dermed yderligere svækket. Valutakursen har således ikke afspejlet økonomiens manglende styrke.

Modsat kunne de gældsramte lande gennem en devaluering dvs. nedskrivning af gældsplagede og underskudsramte landes valutaer opnå lavere priser og øget afsætning på deres eksport og dermed forbedring af betalingsbalancen, som også muliggør større tilbagebetaling på udlandsgæld. Samtidig vil beskæftigelse og skatteindtægter stige og statsunderskuddet falde. I denne forbindelse indebærer devaluering, at man lader valutakursen afspejle økonomiens svaghed dvs. at kursen falder.

Devaluering kan således være et hjælpemiddel om end ikke eneste middel i en vækststrategi. Som anført kræver strategien øgede investeringer og beskæftigelse. I den forbindelse kan det også være et hjælpemiddel at føre en aktiv rentepolitik dvs. at de gældsramte lande nedsætter rente, så den ligger under den europæiske rente for således at billiggøre private investeringer.⁴⁸

Men brugen af devaluering forhindres af den monetære union, hvor de gældsplagede lande jo er bundet op på den fælles euro. De gældsramte lande kan derfor kun tage dette hjælpemiddel i brug, hvis de udtræder af euroen.⁴⁹ Tilsvarende gælder at rentepolitikken indenfor ØMU en er parkeret hos Den Europæiske Centralbank og derfor heller ikke kan bruges af de gældsramte lande.

Sker dette ikke, er der kun besparelsesstrategien tilbage og indenfor den på længere sigt at gennemføre en såkaldt ”intern devaluering”, som indebærer, at priserne i stedet for gennem valutakurserne nedsættes ved at lønningerne reduceres i forhold til tilfældet hos samhandelspartnerne. Hermed gøres eksportvarer og importkonkurrerende varer billigere, hvilket er med til at forbedre betalingsbalancen.⁵⁰ De besparelser, herunder offentlige lønnedgang, som er blevet gennemført i en række af de gældsramte lande, bidrag gennem øget arbejdsløshed til en sådan lønudvikling.

---

48) Jf. Jespersen, Jesper: Er fastkurspolitikken et dogme i dansk politik? SeNyt, 24/9 2009.

49) Jf. Henriksen, Thomas Bernt: Europa stiller umulige krav til Tyskland. Børsen 10/2 – 2011.

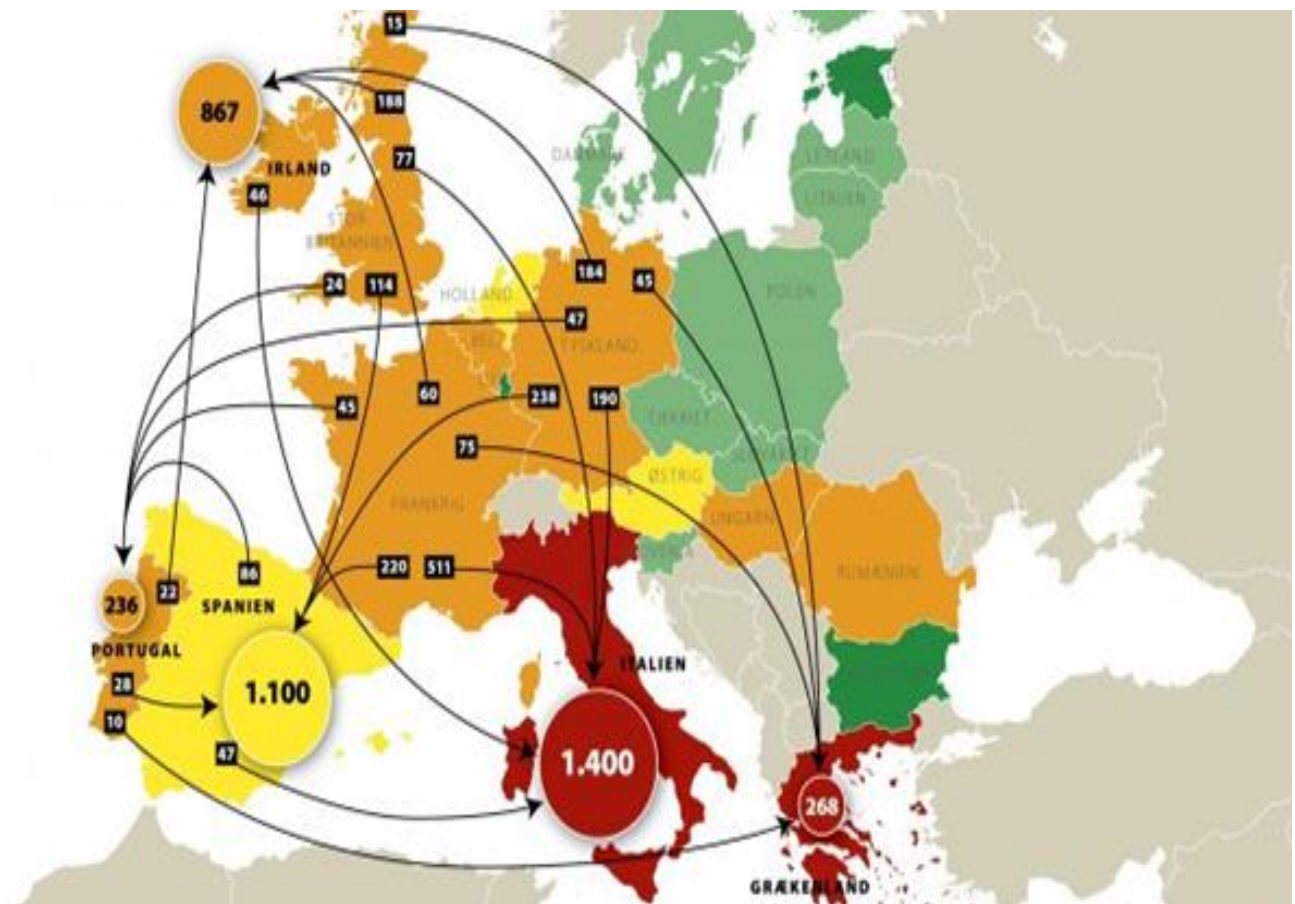
50) Jf. Jf. Blomquist, Niels og Jakob Ekholdt Christensen: Økonomiske ubalancer i euroområdet. Nationalbanken, kvartalsoversigt. 4. kv. 2010, s. 54.

3.2. EU's ”redningspakker”.

Det må anerkendes som positivt, at EU har indset nødvendigheden af at yde økonomisk hjælp til de nødstedte lande, hvis disse ikke skulle blive tvunget til enten at forlade eurosamarbejde eller ende med en statsbankerot med ødelæggende konsekvenser for også bankerne og dermed for deres hjemlandes økonomi samt for euroen som helhed. Det

Mindre godt har det været, at denne hjælp for det første har været baseret på en markedsøkonomisk, monetarisk økonomisk tilgang, hvor statsunderskud især gennem flere anses for skadeligt. EU's tilgang til gældskrisen i Sydeuropa er da også været præget af skrappe krav til reduktion af netop offentlige udgifter og derigennem offentligt underskud i de gældsramte lande. Og mindre godt har det været, at hjælpen i stedet for at fremme vækst og beskæftigelse i de gældsramte lande i nok så høj grad har sigtet på at sikre tilbagebetaling af de europæiske storbankers ganske store udeståender.

Figur: GIISP landenes gæld og fordelingen heraf på øvrige EU – lande 2010. ⁵¹

Man har etableret et økonomisk kriseberedskab på 750 mia. euro og herunder en såkaldt ”Stabilitetsfond” EFSF (Europæiske Finansielle Stabilitets Facilitet), der råder over 440 mia. euro = omkring 3 billioner kr. Reelt har det dog vist sig, at det heraf kun er 250 mia. euro, som er til rådighed, hvis lånfaciliteten som sådan skal have højeste kredit rating (AAA).⁵² Tyskland er den største enkeltbidragsyder.

Tabel: Enkelt EU staters bidrag til EFSF.⁵³

<u>Country</u>	<u>Guarantee Commitments EUR (millions)</u>
Kingdom of Belgium	15,292.18
Federal Republic of Germany	119,390.07
Ireland	7,002.40
Kingdom of Spain	52,352.51
French Republic	89,657.45
Italian Republic	78,784.72
Republic of Cyprus	863.09
Grand Duchy of Luxembourg	1,101.39
Republic of Malta	398.44
Kingdom of the Netherlands	25,143.58
Republic of Austria	12,241.43
Portuguese Republic	11,035.38
Republic of Slovenia	2,072.92
Slovak Republic	4,371.54
Republic of Finland	7,905.20
Hellenic Republic	<u>12,387.70</u>
Total Guarantee Commitments	440,000.00

Lånefaciliteten har været brugt til at hjælpe forskellige af de gældsramte lande. Til Grækenland er således givet en hjælpepakke på 110 mia. euro = omkring 820 mia. kr og til Irland en hjælpepakke på 85 mia. euro = omkring 634 mia. kr.

Hjælpepakkerne skal imidlertid ikke alene ses som hjælp til finansiering af den store gæld, disse lande har, men nok så meget som sikring af, at der sker tilbagebetaling til de långivende tyske, franske og engelske banker. I overensstemmelse hermed har hjælpepakkerne også været ledsaget af krasse krav om reduktion af offentlige udgifter – dvs. af velfærden – for at nedbringe statsgælden, der jo som anført i høj grad er opstået ved at statsliggøre bankers spekulationsgæld.

52) Jf. Rosendal, Peter: Merkel vil forbyde budgetunderskud. 4/2 2011.

53) Materiale offentliggjort af EFSF. <http://www.efsf.europa.eu/about/publications/index.htm>

I Grækenland betyder EU's og IMF's lånepakke, at Grækenland skal skære 224 milliarder kroner i den offentlige sektor, blandt andet ved at offentligt ansattes lønninger reduceres. Endvidere forhøjes skatter og afgifter og mindstelønningerne reduceres.⁵⁴

I Irland har den irske regering måttet acceptere, at 20 pct. af de offentlige udgifter skal barberes væk over de næste 4 år. Velfærden skal nedskæres for 16 mia. kr. Samtidig skæres 10 pct. af lønningerne for offentlig ansatte og 7,5 pct. af minimumslønnen. Endelig forhøjes indkomstskatter og afgifter.⁵⁵

EU og IMF's redningspakker har således primær fulgt en monetaristisk besparelsesstrategi. Den givne hjælp er IKKE givet til at fremme vækst og beskæftigelse og give landene mulighed for at producere sig ud af krisen, men har i nok så høj grad sigtet til at sikre tilbagebetaling til bankerne.

Samtidig bidrager de voldsomme velstands og velfærdsforringelser for befolkningerne på kortere sigt alt overvejende til yderligere at uddybe krisen i de gældsramte lande.

3.3. "Europagten".

Politikken overfor de gældsramte lande har således ikke været særligt konstruktiv, idet den ikke bidrager til vækst og beskæftigelse og til at de kan komme ud af gældsfælden. De hårde besparelseskraav i forbindelse med hjælpen vil ikke alene medføre, at befolkningernes velstand og velfærd må betale prisen for bank og ejendomsspekulationen, men risikerer at uddybe de gældsramte landes økonomiske krise yderligere, således at de skruer sig ned i en negativ spiral.

Vil den nu vedtagne "Konkurrenceevnepagt" eller "Europagt" ændre herpå? Forslaget om en sådan pagt er kommet på tysk initiativ, som Frankrig har tilsluttet sig ikke mindst på baggrund af, at også franske banker har ganske mange penge i klemme hos de gældsramte lande. Men bag pagten står først og fremmest den tyske regering og den kendsgerning, at det ikke mindst er tysk bankkapital som har stået for udlånene til bankerne i GIISP – landene såvel som til staterne selv.

Men baggrunden for konkurrenceevnepagten er også, at EU kommissionen har erkendt, at der efter redningspakkerne til Grækenland og Irland kan blive behov for yderligere redningspakker til Spanien og Portugal og måske også til andre EU lande (Italien?). Man har derfor foreslået en udvidelse af EU's "redningsfond" (ESMF), som i dag reelt kun rummer 240 mia. euro (= 1800 mia. kr). Fonden skal tilnærmelsesvist fordobles til 440 mia. euro (= 3300 mia. kr.).⁵⁶ En betydelig del af

54) Jf. Arbejderens: Oprør i Grækenland 29/11 2010.

55) Jf. Skov, Henrik: Irland skamskærer udgifter. EPN 24/11 – 2010.

56) Jf. Henriksen, Thomas Bernt: EU forbereder endnu en stor kriseplan. Børsen 13/1-11.

midlerne hertil kan kun komme fra Tyskland, som et af få EU lande med økonomisk fremgang og overskud, hvilket naturligvis stiller Tyskland centralt mht. at stille betingelser herfor.

Det tysk franske forslag indebar en række initiativer med formål at forbedre den europæiske økonomi og konkurrenceevne, herunder

- Indførelse en grænse for offentlig gæld i nationale forfatninger, en såkaldt ”gældsbremse”
- Justering af pensionssystemer i lyset af den demografiske udvikling⁵⁷
- Stop for automatisk lønregulering⁵⁸ og ”sikring af, at lønudviklingen er i overensstemmelse med produktivitetsudviklingen”⁵⁹

Figur: Forslaget til konkurrenceevnepagt.⁶⁰

Europagten

Europagten er startet på tysk-fransk initiativ som et forsøg på at undgå økonomiske kriser i euroområdet ved at styrke landenes konkurrenceevne. Pagten bliver dog også åben for lande uden for euroen, der måtte ønske at deltage.

I dag mødes stats- og regeringscheferne fra eurolandene for at diskutere detaljerne i pagten. Herefter er det meningen, at lande som Danmark inden fælles-EU-topmødet 24.-25. marts skal beslutte sig for, om de vil være med.

Væsentligste uafklarede punkter i pagten:

- Hvilke kriterier landenes konkurrenceevne skal måles efter
- I hvilket omfang landene inden for pagten kan vælge kriterier til og fra.

Barrosos oplæg til Europagten:

Som medlem af Europagten vil et land blive målt og vejlet på følgende områder – og i tilfælde af dårlige karakterer bedt om at rette ind:

Løn	Produktivitet	Beskæftigelse	Offentlige finanser
<ul style="list-style-type: none"> ▶ For høje lønninger i den offentlige sektor ▶ For få lokale lønforhandlinger ▶ For højt lønniveau i forhold til produktionsomkostninger 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Barrierer for udenlandsk arbejdskraft ▶ For få penge til uddannelse og forskning ▶ For lang tid i retssystemet for virksomheder i tilfælde af retstvister 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Om efteruddannelse er tilstrækkeligt knyttet til indsats på jobbet ▶ Mindre skat på arbejde ▶ Mere skat på arbejde 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ For meget statsgæld ▶ For få pensionsreformer ▶ For lidt brug af lovgivning til at styre offentlige udgifter

José Barroso, EU-kommissionens formand

Grafik: Jens Herskind Tekst: Kåre Pedersen

57) Jf. Folketingets EU oplysning: Pagt for konkurrenceevne.

58) Jf. Den danske Europabevægelse: Konkurrenceevnepagten. Bremerbank notat marts 2011.

59) Jf. Finansministeriet: Notat om ”Initiativet om en europæisk konkurrenceevnepagt”. 1. marts 2011.

60) Jf. Pedersen, Kaare: Danske Socialdemokrater presset. Politiken 11/3 2011.

Efterfølgende har det tysk franske forslag været overgivet til rådspræsident Van Rompey og formand for EU kommissionen Barroso og er til sidst blev forhandlet og vedtaget på EU topmødet 14 – 15 marts 2011.

Merkels og Sarkozy's oprindelige forslag må betegnes som et forsøg fra EU's højrefløj og de store banker på at udnytte krisen til at institutionalisere en monetaristisk og neoliberalistisk økonomisk politik endnu mere i EU. Et regulært kupforøg. I forhold hertil må det anerkendes, at det oprindelige tysk - franske forslag efterfølgende ER blevet modificeret, hvilket må tilskrives den klare og indædte modstand mod forslaget fra fagbevægelsen i EU, fra de europæiske arbejderpartier og fra venstrefløjen i EU - parlamentet.

Hvor der i det oprindelige forslag var tale om at "en gældsbremse" skulle indføres i forfatningen, overlades det nu til landene selv at afgøre, om det f. eks i stedet skal ske fx. i en særlig "lov". Det vil også være ".de enkelte lande selv, der har ansvaret for at vælge de økonomisk-politiske initiativer, der efter landets opfattelse vil være effektive for at nå disse mål". Endvidere er nu også beskæftigelseshensyn med blandt målene. Endelig har der i forbindelse med det oprindelige forslag været talt om "sanktioner" (fx bøder) til lande, som overtrådte pagten. Dette synes nu pillet ud. Hovedpunkter i den aftalte pagt synes bl.a. at være:

Oversigt: Den vedtagne konkurrenceevnepagt.⁶¹

- Europagtens fire overordnede målsætninger er: bedre konkurrenceevne, øget beskæftigelse, sunde offentlige finanser og at genskabe finansiel stabilitet
- Landene kan selv vælge konkrete tiltag, som kan forbedre konkurrenceevne og øge beskæftigelsen, ud fra deres specifikke udfordringer og nationale traditioner
- Europagten indeholder dog et større katalog af muligheder, som landene skal overveje. Forslagene omfatter bl.a.: Gennemgang af lønftaler i den offentlige sektor, arbejdsmarkedsreformer, skattereformer, højere pensionsalder, afskaffelse af efterlønsordninger, bedre uddannelsessystemet, bedre vilkår for små og mellemstore virksomheder
- Hvert år skal deltagerlandenes stats og regeringschefer påtage sig "konkrete nationale forpligtelser", som skal opnås inden for 12 måneder

---

61) Kilde: Børsen 14/3 2011.

- Landene forpligter sig derudover til at overføre EU's budgetregler, der sætter grænser for statsunderskud og gæld, til national lovgivning
- Der vil blive holdt årlige topmøder om europagten. EU-kommissionen vil overvåge om deltagerlandene følger op på deres løfter og bidrager med oplysninger om deres økonomiske holdbarhed og konkurrenceevne
- Der er ikke direkte sanktionsmuligheder overfor lande, der ikke overholder sine forpligtelser i henhold til pagten, men pagtens ”forpligtelser (...) blive afspejlet i de nationale reformprogrammer og stabilitetsprogrammer, der indgives hvert år, og som vil blive vurderet af Kommissionen, Rådet og Eurogruppen”.
- Eurolande er bundet til at være en del af pagten. Ikke-eurolande forventes at meddele på EU-topmødet 24-25. marts om de ønsker at deltage?

Men uanset opblødning omkring beskæftigelse ligger i pagtens bestemmelser om grænser for statsunderskud og gæld stadig en overvejende monetarisk/neoliberalistisk tilgang til økonomisk politik med prioritering af statsfinanser og erhvervenes profitabilitet.

For det andet ligger der med grænser for statsunderskud og gæld og finansiell stabilitet en institutionalisering i hele euroområdet af den besparelsesstrategi, som hidtil land for land er blevet stillet som betingelser i forbindelse med de enkelte redningspakker.

Europagten indeholder nemlig nogle af de samme punkter, som det fransk-tyske forslag, herunder ⁶² :

- Sikring af, at lønoverenskomster i den offentlige sektor understøtter bestræbelserne vedrørende konkurrenceevnen i den private sektor (under hensyntagen til den vigtige signaleffekt af lønningerne i den offentlige sektor)”. Det vil sige lavere løn til de offentligt ansatte!
- ”En omkostningsudvikling, der er i overensstemmelse med produktiviteten”. Det vil sige, at lønmodtagerne skal bære krisens omkostninger!
- ”Yderligere åbning af beskyttede sektorer”. Det vil sige flere privatiseringer!
- ”Tilpasse den faktiske pensionsalder til den forventede levetid”. Det vil sige forhøjet pensionsalder!

---

62) Kilde: Søndergaard, Søren: Fra tænketank til tæskehold. Arbejderen.

- ”Begrænsning af førtidspensionsordninger”. Det vil sige afskaffelse af efterlønsordninger!

Og uanset opblødning om metoder er der næppe tvivl om, at den nye pagts mål vil være forpligtende for de enkelte lande på samme måde konvergenskravene, der jo som vi kan se i Danmark har fået ganske vidtrækkende konsekvenser uanset at også de til Vækst og Stabilitetspagten knyttede sanktioner er ganske svage eller nærmest fraværende.

Og at det enkelte land selv vælger metoden, vil næppe være ensbetydende med, at man kan gøre hvad man vil i stik modsætning til pagtens retning. Ligesom den nærmere udmøntning af pagten ganske givet vil blive konkretiseret og præciseret gennem vedtagelser og evalueringer på efterfølgende EU møder med mere eller mindre bindende virkning for de enkelte deltagende lande.

Det hedder som oven anført herom i pagten, at ”disse forpligtelser (...) blive afspejlet i de nationale reformprogrammer og stabilitetsprogrammer, der indgives hvert år, og som vil blive vurderet af Kommissionen, Rådet og Eurogruppen”.

På den positive side må det anerkendes, at der nu bliver gjort noget ved svagheden i den manglende koordinering finanspolitiske koordinering, da euroen blev etableret. Med Europagten er eurosamarbejdet på vej hen imod en finanspolitisk union.⁶³

På den decideret negative side er, at tilgangen til en fælles økonomisk politik fortsat alt overvejende sker på et borgerligt monetaristisk/nyliberalistisk grundlag og ud fra en besparelsesstrategi. Godt nok nævnes beskæftigelsen som et af målene, men det altovervejende sigte med pagten er stadig, at velfærds - og beskæftigelsespolitik skal indordnes hensyn til statsoverskud, erhvervenes profitabilitet samt en stærk euro.

Og det er for det andet negativt, at pagten i forhold til den eksisterende gældskrise i GIISP- landene og de bag herved liggende store økonomiske forskelligheder mellem EU landene bygger på den illusion, at en og samme politik er den rigtige for alle EU ´s økonomier. Det svarer nogenlunde til at tro, at et og samme lægemiddel kan kurere al verdens sygdomme.⁶⁴

Forhenværende nationalbankdirektør i Sverige, Lars Wohlin, der nu er Sveriges repræsentant i Den internationale Valutafond siger ganske rigtigt herom: ”Det er umuligt at have samme valuta i det gældsplagede Grækenland og det stabile Tyskland. Sydeuropæiske lande kan ikke konkurrere med effektive tyske virksomheder om at lave biler og telefoner”.⁶⁵

---

63) Jf. Den danske Europabevægelse: Konkurrenceevnepagten. Bremerbank notat marts 2011.

64) Jf. Rosenbak, Steen: Den uperfekte valuta. Jyllandsposten, Erhverv og Økonomi, 21/2 2011.

65) Jf Ritzau: Sverige er bedre end Danmark uden fastkurs. Jyllandsposten, Erhverv, 25/2 2011.

3.4. Danmark og konkurrenceevnepagten.

Hvordan skal Danmark forholde sig til Europagten?

Ja, for det første skal Danmark selv sagt blive ved med at holde sig udenfor euroen. Grundene hertil er ikke blevet færre, men flere efter europagten. Euroen er en fejlkonstruktion og EU's dertil knyttede penge og valutapolitik tjener i alt for høj grad monetarisk/neoliberalistiske og de store bankers interesser, mens der i den grad mangler vækst og beskæftigelsesfremme for de gældsplagede lande.

For Danmarks eget vedkommende har fastkurspolitikken skadet dansk konkurrenceevne og væksten og det bør derfor også overvejes om den skal forlades til fordel for en svensk valuta - og rentepolitik med flydende kurser?

Vedrørende for det andet selve europagten er det svært at se, hvad Danmark skulle have at gøre i den. Den sigter således stadig i hovedsagen på en besparelspolitik og på mere overordnet plan på en monetaristisk politik. Selvom beskæftigelseshensyn nu som anført er kommet med i pagtens mål, handler pagten i alt overvejende grad fortsat om, at velfærd og beskæftigelse skal underordnes hensyn til statsoverskud, erhvervenes profitabilitet og stærk euro. og DEN er modsat næppe befordrende for, at der i Danmark kan føres en vækst og beskæftigelsespolitik. Det må derfor være et åbent spørgsmål, om ikke Danmark bør sige nej til at tilslutte sig pagten?

At VK regeringen gerne ser dansk tilslutning til pagten – og for den sags skyld til euroen – er selvklart. Europagten er i hovedsagen stadig udtryk for samme type nyliberalistiske politik, som VK selv står for i Danmark. Omvendt bør valget være lige så indlysende for oppositionen.

Konkurrenceevnepagten vil ikke blot institutionalisere en besparel - og velfærdsforringende politik, men peger alt overvejende i modsat retning af en vækst og beskæftigelsespolitik og kan dermed lægge hindringer i vejen for, at man kan føre en sådan i Danmark.

Der er derfor en række grunde til at Danmark bør sige nej til ”Konkurrenceevnepagten” og dermed selv sagt også vedblivende skal holde sig udenfor euroen.

Den danske fastkurspolitik kan fortsætte uanset et evt. dansk nej til den nye pagt. At ændre fastkurspolitikken følger ikke nødvendigvis af et nej til konkurrencepagten.

Men spørgsmålet er som sagt om ikke tiden ikke er inde til at overveje det halve medlemskab af euroen vi har i form af fastkurspolitikken. Der er fordele herved i form af større sikkerhed om den danske krone, men der er som vist også meget store bagdele, først og fremmest bestående i, at Danmark IKKE kan føre sin egen valuta – og rentepolitik.⁶⁶

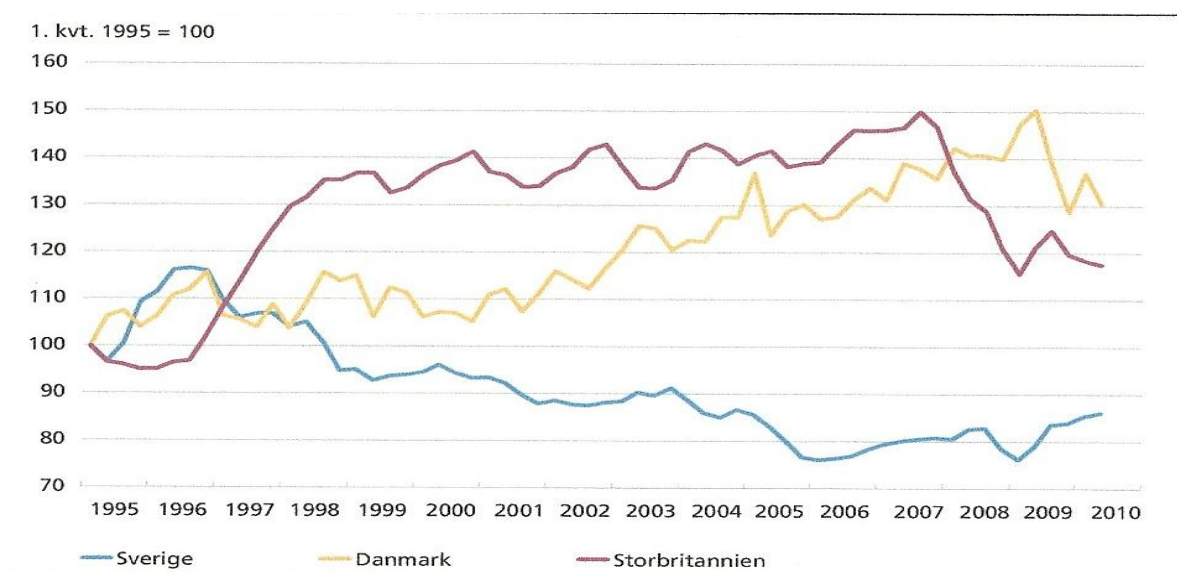
66) Jf. Jespersen, Jesper: Er fastkurspolitikken et dogme i dansk politik?

Euroen og den monetære union er - som vi har set – langt hen ad vejen en problematisk konstruktion, som er en del af de sydeuropæiske landes gældsproblem, fordi det forhindrer dem i at føre en rente og valutapolitik der passer til deres økonomiske situation. Og oven i købet fungerer møntunionen nu som afsæt for en velfærds – OG vækstforringende besparelspolitik.

Ved at vi har låst den danske krone til euroen har også Danmark mistet muligheden for at føre en selvstændig rente og valutapolitik, der svarer til vores konkurrenceevne.

Betydningen af at kunne føre en sådan selvstændig valuta og rentepolitik fremgår af Sverige, hvis store økonomiske fremgang i de senere år i høj grad må tilskrives, at Sverige ikke blot står udenfor euroen, men har med stor succes ført sin egen valuta og rentepolitik ved fx at lade den svenske krone flyde. Sveriges tidligere nationalbankdirektør, Lars Wohlin, siger herom: ”Sverige har klaret bedre gennem finanskrisen end Danmark, fordi den svenske krone flyder frit overfor euroen, mens den danske snævert skygger euroen.”⁶⁷ Herigennem har Sverige opnået en langt bedre konkurrenceevne end Danmark.

Figur: Konkurrenceevne udvikling i Sverige og Danmark (samt Storbritannien) 1995 – 2010.⁶⁸

Anm.: Relative enhedslønomkostninger. En stigning i indekset angiver, at konkurrenceevnen svækkes.
Kilde: OECD (2010).

I den hjemlige debat peges ofte på, at der er større sikkerhed om den danske krone ved fastkurspolitikken. Men her må henvises til, at Sverige har kunnet lade sin valutakurs flyde lige siden euroens indførelse uden at blive offer for valutaspekulation eller lignende, men tværtimod

67) Jf. Ritzau: Sverige er bedre end Danmark uden fastkurs. Jyllandsposten, Erhverv, 25/2 2011.

68) Jf. Blomkvist, Niels; Anders Møller Christensen og Erik Haller Pedersen: Den økonomisk udvikling i Danmark og Sverige i de senere år. Nationalbanken Kvartalsoversigt 4. kv. 2010.

med store økonomiske fordele. Når Sverige kan føre sin egen rente og valutapolitik, hvorfor skal Danmark så ikke

Men – kunne man så sige – hvis Danmark – og måske andre lande – vender ryggen til euroen og genindfører nationale valutaer, vil det så ikke pege mod opløsning af EU. Men den europæiske union eksisterede før euroen, hvorfor skulle den så ikke kunne eksistere uden? En ting er sikkert, den eksisterende status quo kan ikke fortsætte. Det er ganske tvivlsomt, om gældskrisen uanset redningspakker, besparelser og Europagt er ovre. Besparelserne vil tværtimod føre til nye og større økonomiske vanskeligheder i de gældsramte lande, hvilket kan nødvendiggøre nye redningsaktioner.

Som sagt kan Danmark imidlertid fastholde fastkurspolitikken uden at sige Europagten. Og der er som anført under alle omstændigheder grunde til, at Danmark ikke skal tilslutte sig pagten. Ikke alene er hovedsigtet stadig, at velfærd og velstand skal underordnes hensynet til overskud på de offentlige finanser og til erhvervslivets profitabilitet, men pagten vil også institutionalisere en neoliberalistisk, monetaristisk økonomisk politik i EU og dermed vanskeliggøre en konstruktiv vækst og beskæftigelsesfremmende politik ikke blot i EU, men vil ganske givet også skabe vanskeligheder for en sådan i Danmark.

SAMMENFATNING OG KONKLUSION.

Euroen og Danmark.

Det må anerkendes, at Den Økonomisk- Monetære Union og euroen har indebåret økonomiske fordele, idet det har givet større prissammenlignelighed, øget konkurrence og større økonomisk dynamik. Men euroen er desværre også født med væsentlig problemer.

Således havde 7 af de 11 oprindeligt deltagende lande en offentlig gæld på mere end 60 pct. af BNP. Og Grækenland blev godkendt, selvom det ikke opfyldte et eneste af konvergenskravene. Allerede fra starten var euroen således født med store indbyggede problemer.

Hertil kommer nok så væsentligt at for at en monetær union skal kunne lykkes skal landene ikke blot have tæt økonomisk samarbejde, men også ensartede efterspørgsels- og produktionsstrukturer samt ensartede prioriteringer i den økonomiske politik.

Hvis disse betingelser ikke er opfyldt, vil der være risiko for, at der opstår interne spændinger og modsætninger i den monetære union, fordi landene rammes meget forskelligt af den internationale økonomiske udvikling. En fælles valuta indebar således behov for en højere grad af økonomisk politisk koordinering og samordning mellem medlemslandene. Og afgørende er her med hvilket formål og hvorigennem – med hvilke redskaber - en sådan økonomisk koordinering skal ske?

Den økonomiske politik, herunder pengepolitikken, kan nemlig have forskellige mål: Ud fra et monetaristisk og sædvanligvis borgerligt synspunkt vil bekæmpelse af inflation have højeste prioritet, mens et keynesiansk og mere socialdemokratisk synspunkt vil prioritere beskæftigelse (jf. boks sidst i dette kapitel om keynesiansme og monetaristisme). Og også hvad angår redskaber er der et afgørende valg: Skal man øge parlamenternes og regeringernes frihed, altså politikken og demokratiets magtmidler eller skal markedet styrkes som økonomisk styringsmedium, dvs. selskabers og arbejdsgivernes magt?

Men i forbindelse med ØMU ´en blev valgene i høj grad truffet ud fra en markedsøkonomisk og nyliberalistisk, monetaristisk tænkning. Dette ses for det første i målsætningerne og i valget af økonomisk politiske redskaber. For eurosystemet er hovedredskabet på linje med monetarismen at finde i pengepolitikken og hoved målsætningen at fastholde prisstabilitet dvs. topprioritet til inflationsbekæmpelse. Hovedrollen i opfyldelsen heraf har Den Europæiske Centralbank.

Derimod veg man tilbage for en tilsvarende oprustning og koordinering af den økonomiske POLITIK og finanspolitikken jf. det monetaristiske og neoliberalistiske holdning om, at staten så meget som muligt skal blande sig uden om markedsøkonomien (Se herom boks i slutningen af dette kapitel). For at bidrage til at harmonisere Eurolandenes økonomiske udvikling vedtog EU ´s ministerråd i 1997 ganske vist den såkaldte stabilitets – og vækstpagt, som bl.a. skulle tilnærme de enkelte landes finanspolitik til hinanden.

Men Vækst og Stabilitetspagten blev ligesom pengepolitikken primært underlagt monetaristiske målsætninger, i dette tilfælde om at offentligt underskud er skadeligt for markedsøkonomien. (Se

herom boks i slutningen af dette kapitel). Pagten indebar derfor en forpligtelse for EU landene til at på mellemlangt at tilstræbe en offentlig budgetstilling tæt på balance eller med overskud.

På trods af det åbenlyse behov for også en finanspolitisk koordinering blev en sådan imidlertid ikke udviklet ud over de spæde tilløb i Vækst - og Stabilitetspagten og den havde som anført oven i købet et rent monetaristisk formål. Og på trods af de deltagende landes forskellighed og økonomiske problemer hos en række af dem blev der ikke udviklet økonomisk politiske redskaber til at skabe vækst og udligne forskellene.

For Danmarks vedkommende blev det ved en folkeafstemning besluttet ikke at tilslutte sig euroen. Desværre valgte folketingsflertal og regering at sætte sig mellem to stole, idet man på trods af Danmarks manglende tilslutning til og indflydelse på euroen besluttede at den danske krone skulle følge euroen og indgik en aftale med ECB herom. Hermed har Danmark for det første fraskrevet sig retten til selv at ændre på sin valutakurs gennem devaluering. Og for det andet betyder det også, at Danmark i høj grad har fraskrevet sig muligheden af at føre en selvstændig rentepolitik.

Afskrivningen af at føre en selvstændig valutapolitik har betydet, at den danske kronens kurs i mindre grad afspejler den danske økonomis udvikling og dansk konkurrenceevne, men i højere grad kommer til at følge euroen og dermed afspejler euroens udvikling overfor de andre store internationale valutaer: Dollars og Yen. Dette har frem til finanskrisen indebåret en styrkelse af den danske krone i kølvandet på euroen overfor dollaren, hvilket først og fremmest skyldes svækkelse af dollaren på grund af USA's store gæld og underskud.

Den med euroen stigende kronkurs har været en ulempe for dansk erhvervsliv og dansk økonomi. Fra 2000 og til 2010 er den såkaldte lønkonkurrenceevne overfor udlandet forringet med 15 pct., hvilket langtfra skyldes en stigende kronkurs, hvorved danske eksportvarer i udlandet fordyres. Konsekvensen af den danske fastkurspolitik overfor Euroen har således været en betydelig forringelse af dansk konkurrenceevne overfor udlandet og dermed af dansk eksport og beskæftigelse.

Gældskrisen.

Som fremgået blev den monetære union født med ganske store økonomiske forskelligheder imellem de deltagende lande og ikke uvæsentlige økonomiske problemer hos især de sydeuropæiske deltagere, herunder Grækenland.

Denne tikkende bombe under valutaunionen blev imidlertid ikke søgt imødegået en aktiv økonomisk politik for vækst hos de svagere "europartnere" og økonomisk udligning imellem eurolandene. I stedet fik inflations og underskudsbekæmpelse formentlig topprioritet på linje med anbefalingerne fra monetarismen.

Disse allerede værende økonomiske forskelligheder og spændinger i EU's euroområdet er blevet skærpet hen imod og navnlig efter den globale økonomiske krise (finanskrisen). For det første fordi en økonomisk krise automatisk fører til øget arbejdsløshed og dermed stigende offentligt underskud, fordi skatteindtægterne falder og de offentlige udgifter til arbejdsløshedsunderstøttelse stiger. For det andet er – jf. længere fremme – de offentlige budgetter i en række af disse lande blevet belastet af statslig støtte til og garantier for bankernes gæld (= overtagelse heraf).

EU er dermed i stigende grad blev delt op i to blokke. På den ene side har vi fortrinsvis Nord – og Centraleuropæiske ”overskudslande”, der udgøres af navnlig Tyskland samt Østrig, Holland og Belgien med overskud på betalingsbalancen. Men nord og Centraleuropas overskud genspejles på den anden side i de Sydeuropæiske ”underskudslande”, herunder navnlig Grækenland, Irland, Spanien, Portugal samt Italien (de såkaldte GIISP-lande), der modsat har udviklet stigende underskud. Og disse ubalancer har været voksende siden årtusindskiftet, jf. nedenstående figur.

Selve etableringen af ØMU bidrog hertil. Herefter strømme nemlig kapital til GIISP – landene og kastede sig over navnlig en række mere eller mindre spekulationsprægede investeringer i bank – og ejendomssektoren. Hertil kom, at kapitaltilstrømningen havde samfundsøkonomiske bivirkninger, idet det øgede udbud af kapital i alle landene pressede renten ned, hvilket igen gav næring til lånebaserede forbrugs – og navnlig boligbobler, som igen skabte inflation og dermed øgede underskuddene på betalingsbalancerne.

Der er en udbredt forestilling om, at gældskrisen i Sydeuropa er selvforskyldt og skyldes finanspolitisk uansvarlighed. At også egne politiske fejl spiller ind i den sydeuropæiske gældskrise skal ikke afvises, men det er stærkt utilstrækkeligt som forklaring. Mest er der om det i tilfældet Grækenland, hvor gældsudviklingen også er blevet fremmet af ineffektivt skattevæsen og hvor man myndighederne har forsøgt at skjule underskuddene i stedet for at rette op på dem.

MEN: Udover den globale økonomiske krise er den nuværende gældskrise i Sydeuropa OGSÅ et spejlbillede på, at Tyskland i stigende grad har udkonkurreret en række andre lande i eurosamarbejde. I kraft af økonomisk styrke har Tyskland kunnet opbygge et kraftigt eksport - og betalingsbalanceoverskud. Men hvor der er nogen, som har overskud, må der også være nogen til at bære underskuddet. Det er i stigende grad som nævnt blevet GIISP – landene. Her har EU svigtet ved ikke gennem en aktiv økonomisk politik at skabe vækst i GIISP – landene og ved ikke at arbejde for en økonomisk udligning herimellem, hvorigenem de mere problempregede lande kunne tilnærme sig de økonomisk mere stærke.

I stedet har man ladet spændingerne vokse sig større og stærkere. Euroområdet – og dermed EU – er hermed i stigende grad været ved at brække i to. EU er delt i et Nord - og Centraleuropa, som godt nok også er ramt af underskud og vækstfald, men dog langt fra i samme udstrækning som Sydeuropa og hvor navnlig Tyskland klarer sig glimrende. Mens modsat Sydeuropa + Irland af den globale økonomiske krise er blevet ramt hårdt med vækstfald og arbejdsløsheds – og underskudstigning. Hvilket igen slår tilbage i form af manglende muligheder for at føre en ekspansiv økonomisk politik, der kan skabe ny vækst og beskæftigelse. Sydeuropa + Irland er således fanget i en gælds - og vækstfælde.

Det må anerkendes, at det øvrige EU er de gældsramte lande kommet til hjælp. Den europæiske Centralbank ECB sprang nu ind som redningsmand for bankerne ved at skyde penge heri og har endvidere overtager statsobligationer fra de gældsramte lande. Samtidig har EU – og herunder navnlig Tyskland – stillet en redningsfond til rådighed. Den er umiddelbart rettet til de gældsramte stater.

Det må i sig selv anerkendes som positivt, at det øvrige EU kommer de gældsramte EU lande økonomisk til hjælp. Mindre godt har det imidlertid været, at hjælpen ikke har haft præg af hjælp til igen at komme økonomisk på fode gennem øget økonomisk vækst og beskæftigelse. Desværre har hjælpen gennem krav om reduktion af offentlige udgifter tværtimod i høj grad været indrettet på at sikre tilbagebetaling til de store europæiske banker, som har stået for en stor del af finansieringen af den sydeuropæiske gæld, herunder ikke mindst finansiering af bank og ejendomsspekulation.

Dette skal ses i relation til, at de tyske, franske og engelske banker har i høj grad været med til at opbygge det gældsproblem, som i de seneste år har ramt Sydeuropa.

Og en del af forklaringen på gældskrisen ligger som anført også i selve Den Monetære Union og Euroen. For med tilslutningen hertil har de krise og gældsramte lande været afskåret for at kompensere deres svækkede konkurrenceevne gennem en nedskrivning (devaluering) af deres valutakurser, som kunne have genoprettet konkurrenceevne og betalingsbalancer.

Redningspakker og besparelser.

Som fremgået er der to veje ud af gældskrisen.

Den ene mulighed er den besparelsesstrategi, som et flertal af (borgerlige) regeringer i Europa anlægger og et flertal af økonomer hylder. Den er centreret omkring at skære på de offentlige udgifter samt på lønningerne. På kort sigt vil disse besparelser imidlertid reducere væksten og forøge arbejdsløsheden. På længere sigt handler det indenfor denne strategi derfor om igen at gøre investeringer profitable, hvorfor lønudviklingen skal holdes i ave og lønningerne om muligt skæres ned. Denne strategi knytter sig til en markedsøkonomisk, monetaristisk økonomisk teoretisk tilgang, der ser budgetunderskud som skadelig for økonomien og hvor finansiel balance anses for vigtigere end arbejdsløshedsbekæmpelse.

Den anden mulighed er en vækststrategi. Her tages udgangspunkt i økonomisk vækst er det bedste middel til at bekæmpe underskud, for med vækst stiger velstanden til at betale tilbage af og samtidig reduceres gældens andel af nationalproduktet. Men da den private sektor hidtil har været hårdt ramt af finanskrisen, må offentlige investeringer og offentligt forbrug bruges som løftestand for at sætte gang i hjulene i den private sektor. Hertil vil der ganske kræves startmidler, men sidenhed vil øget beskæftigelse kaste flere skatteindtægter af sig samt reducere de offentlige udgifter. En sådan strategi er efter finanskrisen blevet fulgt af USA.

Denne strategi knytter sig til makroøkonomisk, keynesiansk økonomisk teoretisk tilgang, hvor der lægges vægt på at bekæmpe arbejdsløshed og det om nødvendigt anses som legitimt at køre med statsligt underskud i en periode for herigennem at øge efterspørgsel og beskæftigelse

I forbindelse med disse strategier kan en aktiv valuta – og rentepolitik indgå. Det har uden tvivl øget de gældsramte Sydeuropæiske landes problemer, at de gennem den monetære union har været bundet op på den fælles valuta. For med stigende eurokurs er de gældsramte landes i forvejen kriseramte erhvervslivs eksport blevet yderligere fordyret og betalingsbalancerne dermed yderligere svækket. Modsat kunne de gældsramte lande gennem en devaluering dvs. nedskrivning af gældsplagede og underskudsramte landes valutaer opnå lavere priser og øget afsætning på deres eksport og dermed forbedring af betalingsbalancen, som også muliggør større tilbagebetaling på udlandsgæld. Samtidig vil beskæftigelse og skatteindtægter stige og statsunderskuddet falde.

Devaluering kan således være et hjælpemiddel om end ikke eneste middel i en vækststrategi. Som anført kræver strategien øgede investeringer og beskæftigelse. I den forbindelse kan det også være et hjælpemiddel at føre en aktiv rentepolitik dvs. at de gældsramte lande nedsætter rente, så den ligger under den europæiske rente for således at billiggøre private investeringer.

Men en selvstændig valuta – og rentepolitik forhindres af den monetære union, hvor de gældsplagede lande jo er bundet op på den fælles euro. De gældsramte lande kan derfor kun tage instrumenter i brug, hvis de udtræder af euroen. I så tilfælde vil de naturligvis miste adgangen til støtte og lån fra de øvrige EU lande, men på den anden side vinde et større økonomisk politisk råderum.

EU HAR indset nødvendigheden af at yde økonomisk hjælp til de nødstedte lande, hvis disse ikke skulle blive tvunget til enten at forlade eurosamarbejde eller ende med en statsbankerot med ødelæggende konsekvenser for også bankerne og dermed for deres hjemlandes økonomi samt for euroen som helhed. Man har etableret et økonomisk kriseberejdskab på 750 mia. euro og herunder en såkaldt ”Stabilitetsfond” EFSF (Europæiske Finansielle Stabilitets Facilitet), der råder over 440 mia. euro= omkring 3 billioner kr. Reelt har det dog vist sig, at det heraf kun er 250 mia. euro, som er til rådighed, hvis lånfaciliteten som sådan skal have højeste kredit rating (AAA).

Det er godt, at de gældsramte lande får hjælp. Mindre godt har det været, at denne hjælp for det første har været baseret på en markedsøkonomisk, monetarisk økonomisk tilgang, hvor statsunderskud især gennem flere anses for skadeligt. EU´s tilgang til gældskrisen i Sydeuropa er da også været præget af skrappe krav til reduktion af netop offentlige udgifter og derigennem offentligt underskud i de gældsramte lande. Og mindre godt har det været, at hjælpen i stedet for at fremme vækst og beskæftigelse i de gældsramte lande i nok så høj grad har sigtet på at sikre tilbagebetaling til de europæiske storbanker.

Politikken overfor de gældsramte lande har således ikke været særligt konstruktiv, idet den ikke bidrager til vækst og beskæftigelse og til at de kan komme ud af gældsældnen. De hårde besparelseskrav i forbindelse med hjælpen vil ikke alene medføre, at befolkningernes velstand og

velfærd må betale prisen for bank og ejendomsspekulationen, men risikerer at uddybe de gældsramte landes økonomiske krise yderligere, således at de skruer sig ned i en negativ spiral.

Europagt

Den nu foreslåede "Europagt" vil næppe ændre herpå. Merkels og Sarkozy's oprindelige forslag må betegnes som et forsøg fra EU's højrefløj og de store banker på at udnytte krisen til at institutionalisere en monetaristisk og neoliberalistisk økonomisk politik endnu mere i EU. Det må anerkendes, at det oprindelige tysk - franske forslag efterfølgende er blevet modificeret, hvilket må tilskrives den klare og indædte modstand mod forslaget fra fagbevægelsen i EU, fra de europæiske arbejderpartier og fra venstrefløjen i EU - parlamentet.

Hvor der i det oprindelige forslag var tale om at "en gældsbremse" skulle indføres i forfatningen, overlades det nu til landene selv at afgøre, om det f. eks i stedet skal ske fx. i en særlig "lov". Det vil også være "...de enkelte lande selv, der har ansvaret for at vælge de økonomisk-politiske initiativer, der efter landets opfattelse vil være effektive for at nå disse mål". Endvidere er nu også beskæftigelse hensyn med blandt målene. Endelig har der i forbindelse med det oprindelige forslag været talt om "sanktioner" (fx bøder) til lande, som overtrådte pagten. Dette synes nu pillet Europagtens fire overordnede målsætninger er: bedre konkurrenceevne, øget beskæftigelse, sunde offentlige finanser og at genskabe finansiel stabilitet

Hovedelementer i pagten er:

- Landene kan selv vælge konkrete tiltag, som kan forbedre konkurrenceevne og øge beskæftigelsen, ud fra deres specifikke udfordringer og nationale traditioner
- Europagten indeholder dog et større katalog af muligheder, som landene skal overveje. Forslagene omfatter bl.a.: Gennemgang af lønaftaler i den offentlige sektor, arbejdsmarkedsreformer, skattereformer, højere pensionsalder, afskaffelse af efterlønsordninger, bedre uddannelsessystemet, bedre vilkår for små og mellemstore virksomheder
- Hvert år skal deltagerlandenes stats og regeringschefer påtage sig "konkrete nationale forpligtelser", som skal opnås inden for 12 måneder
- Landene forpligter sig derudover til at overføre EU's budgetregler, der sætter grænser for statsunderskud og gæld, til national lovgivning

- Der vil blive holdt årlige topmøder om europagten. EU kommissionen vil overvåge om deltagerlandene følger op på deres løfter og bidrager med oplysninger om deres økonomiske holdbarhed og konkurrenceevne
- Der er ikke direkte sanktionsmuligheder overfor lande, der ikke overholder sine forpligtelser i henhold til pagten, men pagtens ”forpligtelser (...) blive afspejlet i de nationale reformprogrammer og stabilitetsprogrammer, der indgives hvert år, og som vil blive vurderet af Kommissionen, Rådet og Eurogruppen”.
- Eurolande er bundet til at være en del af pagten. Ikke - eurolande forventes at meddele på EU - topmødet 24-25. marts om de ønsker at deltage?

Men uanset opblødning omkring beskæftigelse ligger i pagtens bestemmelser om grænser for statsunderskud og gæld stadig en overvejende monetarisk/neoliberalistisk tilgang til økonomisk politik med prioritering af statsfinanser og erhvervenes profitabilitet.

For det andet ligger der med grænser for statsunderskud og gæld og finansiell stabilitet en institutionalisering i hele euroområdet af den besparelsesstrategi, som hidtil land for land er blevet stillet som betingelser i forbindelse med de enkelte redningspakker.

Europagten indeholder nemlig nogle af de samme punkter, som det fransk-tyske forslag, selvom:

- Sikring af, at lønoverenskomster i den offentlige sektor understøtter bestræbelserne vedrørende konkurrenceevnen i den private sektor (under hensyntagen til den vigtige signaleffekt af lønningerne i den offentlige sektor)”. Det vil sige lavere løn til de offentligt ansatte!
- ”En omkostningsudvikling, der er i overensstemmelse med produktiviteten”. Det vil sige, at lønmodtagerne skal bære krisens omkostninger!
- ”Yderligere åbning af beskyttede sektorer”. Det vil sige flere privatiseringer!
- ”Tilpasse den faktiske pensionsalder til den forventede levetid”. Det vil sige forhøjet pensionsalder!
- ”Begrænsning af førtidspensionsordninger”. Det vil sige afskaffelse af efterlønsordninger!

Og uanset opblødning om metoder er der næppe tvivl om, at den nye pagt's mål vil være forpligtende for de enkelte lande på samme måde konvergenskravene, der jo som vi kan se i Danmark har fået ganske vidtrækkende konsekvenser uanset at også de til Vækst og Stabilitetspagten knyttede sanktioner er ganske svage eller nærmest fraværende.

Og at det enkelte land selv vælger metoden, vil næppe være ensbetydende med, at man kan gøre hvad man vil i stik modsætning til pagtens retning. Ligesom den nærmere udmøntning af pagten ganske givet vil blive konkretiseret og præciseret gennem vedtagelser og evalueringer på efterfølgende EU møder med mere eller mindre bindende virkning for de enkelte deltagende lande.

Det hedder som oven anført herom i pagten, at ”disse forpligtelser (...) blive afspejlet i de nationale reformprogrammer og stabilitetsprogrammer, der indgives hvert år, og som vil blive vurderet af Kommissionen, Rådet og Eurogruppen”.

Danmark skal selvsagt blive ved med at holde sig udenfor euroen. Grundene hertil er ikke blevet færre, men flere efter europagten. Euroen er en fejlkonstruktion og EU's dertil knyttede penge og valutapolitik tjener i alt for høj grad monetarisk/neoliberalistiske og de store bankers interesser, mens der i den grad mangler vækst og beskæftigelsesfremme for de gældsplagede lande. For Danmarks eget vedkommende har fastkurspolitikken skadet dansk konkurrenceevne og væksten og det bør overvejes om den skal forlades til fordel for en svensk valuta - og rentepolitik med flydende kurser?

Vedrørende europagten er det svært at se, hvad Danmark skulle have at gøre i den. Den sigter således stadig i hovedsagen på en besparelspolitik og på mere overordnet plan på en monetaristisk politik. Selvom beskæftigeshensyn nu er kommet med i pagtens mål, handler pagten i alt overvejende grad fortsat om, at velfærd og beskæftigelse skal underordnes hensyn til statsoverskud, erhvervenes profitabilitet og stærk euro. og DEN er modsat næppe befordrende for, at der i Danmark kan føres en vækst og beskæftigelsespolitik. Det må derfor være et åbent spørgsmål, om ikke Danmark bør sig nej til at tilslutte sig pagten?